

การวิเคราะห์การเชื่อมโยงรูปแบบ และเนื้อหาวัฒนธรรมไทยในสื่อละครโทรทัศน์

5.1 กลยุทธ์การเชื่อมโยงรูปแบบวัฒนธรรมไทยในกระบวนการผลิตซ้ำของสื่อละครโทรทัศน์

ในละครโทรทัศน์มีการเชื่อมโยงรูปแบบวัฒนธรรมในระดับต่างๆผ่านวิธีการนำเสนอทั้งภาพ เสียงที่เป็นบทสนทนา และเสียงบรรยายโดยนักพากย์ตามลักษณะธรรมชาติของสื่อละครโทรทัศน์สรุปได้ดังนี้

1. ในส่วนวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม เช่น ความคิด ความรู้สึก ค่านิยม ความเชื่อต่างๆ ส่วนใหญ่ละครโทรทัศน์จะสามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมได้คงเดิมตามนวนิยาย เช่น

พ่อเพิ่มปรารถนาว่า “พ่อคุณ ! สิ้นเคราะห์ไปที ขอให้พ่อบวชนานๆเถิด มันจะได้เกาะชายกระเบนแม่พลอยเขาขึ้นสวรรค์บ้าง” (นวนิยายหน้า 1235/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 77 ถ่ายทอดคงเดิมตามนวนิยายผ่านบทสนทนาของพ่อเพิ่ม)

“การอบรมสั่งสอนที่ได้รับมาจากพ่อแม่ และบรรพบุรุษมีรักที่ช่วยคนให้จงรักภักดี มีความกตัญญูต่อพระเจ้าอยู่หัว และให้เกรงกลัวอาญาจากเจ้าชีวิตของคนนั้นเด็ดพล่านอยู่ในหัวใจทั้งที่พลอยยังเป็นเด็ก” (นวนิยายหน้า 103/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 26 ถ่ายทอดคงเดิมตามบทบรรยายในนวนิยายโดยมีเสียงบรรยายประกอบการแสดงสีหน้า ท่าทางของพลอย)

“พ่อเพิ่มพูดกับอันว่า” ลุงว่าในโลกนี้มีบุญมีกรรม คนที่ใจดำบาป ถึงคนไม่เห็นผีซางเทวดาก็เห็น คอยดูไปเถิดตาอัน อีกหน่อย มันจะต้องนำตาเซ็ดหัวเข้า” (นวนิยายหน้า 1243/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 80)

2. ในส่วนวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม ละครโทรทัศน์ไม่สามารถถ่ายทอดได้ทั้งหมด เช่น สถานที่ต่างๆ อุปกรณ์ประกอบฉากต่างๆ พระราชพิธีตามแบบวัฒนธรรมหลวง หรือพิธีกรรมตามแบบวัฒนธรรมราษฎร์ เนื่องจากปัญหาต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการผลิต เช่น ปัญหาสถานที่ถ่ายทำ ปัญหาการจำลองฉาก ปัญหางบประมาณในการลงทุน ปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบที่เกิดจากความ

แตกต่างของกาลเวลา ยุคสมัย ฯลฯ ซึ่งล้วนเป็นตัวกำหนดขอบเขตการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมไม่ให้เป็นไปตามที่บรรยายไว้ในนวนิยายซึ่งเป็นสื่อสำหรับการอ่านที่มีข้อได้เปรียบในการสอดแทรกวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมได้อย่างไร้ขอบเขต

“รั้ววังทั้งหลายเป็นเครื่องเตือนใจให้พลอยนึกถึงแม่น้ำเจ้าพระยาที่เคยคลาคล่ำไปด้วยเรือแพน้อยใหญ่ในกระบวนเสด็จยาวสุดสายตา นึกถึงกระทงหลวง กระบวนพยุหยาตราทางชลมารคที่มีเรือพระที่นั่ง เรือตั้ง เรือแซง และเรือกระบวนต่างๆ ภาพเรือพระที่นั่งปิดทองฉ่องชาด มีพายือือพายทอง สวมเสื้อแดงกางเกงแดง ยั่งงามระยับจับตา เสียงเห่เรือ เสียงกระหู่งูเข้าคูเหมือนยังก้องหูพลอยตลอดเวลา” (นวนิยายหน้า 925/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 65 คงเดิมตามการบรรยายในนวนิยาย โดยมีเสียงบรรยายสะท้อนความในใจของพลอยขณะที่พลอยนั่งเรือผ่านวังในสมัย ร.7 แต่ไม่มีภาพประกอบ)

“พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับเรือบัลลังก์จอดอยู่หน้าตำหนักแพ พร้อมด้วยเจ้านายข้างในฝ่ายพลอยและซ้อยก็ปะปนอยู่กับหมู่ข้าราชการตามเสด็จ” (นวนิยายหน้า 105/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 7 ไม่มีการกล่าวถึงด้วยบทสนทนา บทบรรยาย การแสดงภาพสถานที่ ตลอดจนตัวละครต่างๆ เนื่องจากปัญหาเรื่องสถานที่ และปัญหาเรื่องงบประมาณการลงทุน)

3. ละครโทรทัศน์ใช้วิธีการนำเสนอวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมด้วยเสียงบรรยายของนักพากย์

“บ้านพลอยอยู่ในคลองบางหลวง เป็นบ้านใหญ่มีกำแพงอิฐเสริมรั้วเหล็กกันตลอดริมน้ำ เป็นตึกทันสมัยที่ตัวตึกก่ออิฐ ฉาบด้วยปูนขาว หลังคามุงกระเบื้องจีนเป็นลูกฟูก บนตึกมีเฉลียงเดินได้รอบ ลูกกรงมีลูกมะหวดสีเขียวแก่” (นวนิยายหน้า 1/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 1 มีการถ่ายทอดด้วยเสียงบรรยายประกอบภาพ)

4. ละครโทรทัศน์ใช้วิธีการนำเสนอวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมด้วยเสียงสนทนาผ่านตัวละครต่างๆ

“ขณะนั้นพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับยังพระราชวังไกลกังวลหัวหิน และเดือนมิถุนายนก็สืบคลานเข้ามา โดยมีได้รอรอบบอกเหตุการณ์ล่วงหน้าต่ออย่างไร” (นวนิยายหน้า 845/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 64 มีการเชื่อมโยงเนื้อหาในบทบรรยายแปลงเป็นบทสนทนา กล่าวถึงสถานที่ผ่านตัวละคร คือพ่อเพิ่มพูดกับพลอย)

ข้อสรุปว่า “ฉันทเคราะห์คือขู่บ้าง คราวนี้ท่านจะประทับในวังอยู่ที่บรมพิมาน พลอยก็รู้ว่าในวังมันเงียบเหงาแค่นั้น คราวนี้ประทับในวังจะครึกครื้นขึ้นบ้างกระมัง (นวนิยายหน้า 1257/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 83 มีการเชื่อมโยงเนื้อหาผ่านบทสนทนาของช้อยที่พูดกับพลอย แต่ไม่มีภาพแสดงประกอบ)

5. ละครโทรทัศน์ใช้วิธีการนำเสนอวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมด้วยการสร้างฉากขึ้นใหม่ เช่น อุโมงค์ ตำหนักเสด็จ บ้านช้อย ฯลฯ

“บ้านช้อยเป็นบ้านเรือนไทยแบบโบราณประกอบด้วยเรือนฝากระดานหลายหลังเชื่อมต่อกันตลอดด้วยนอกชาน เบื้องล่างเป็นใต้ถุน มีสัมภาระต่างๆกองไว้บ้างแต่ไม่ถึงกับรก” (นวนิยายหน้า 127/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 9)

“แมงมุมมือพลอยมาถึงตึกใหญ่สี่เหลี่ยมหลังหนึ่ง ฝาฉาบด้วยปูนขาว ตามขอบหน้าต่างขอบประตูมีฉาบปูนปั้นเป็นช่อดอกไม้ บานหน้าต่าง ประตูที่เปิดไว้ส่วนมากเป็นบานเกร็ด ทางขึ้นตำหนักเป็นบันไดหินเตี้ยๆไม่กี่ขั้น” (นวนิยายหน้า 23/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 2 มีการเชื่อมโยงเนื้อหาบทบรรยายในนวนิยายด้วยการจำลองฉากขึ้นใหม่ภายในห้องส่ง)

“ในอุโมงค์นั้นมีทางเดินกลาง สองข้างยกพื้นสูงพอก้าวขึ้นลงได้ ตั้งตั้งข้างล่างตลอดเป็นแถว บนยกพื้นกันฝาเป็นคอก สำหรับบังแดดเฉพาะตัวคน ซึ่งเมื่อนั่งของๆ แล้ว ฝานั้นก็กั้นขึ้นมาเสมอพื้นหน้าอกเล็กน้อย” (นวนิยายหน้า 53/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 4 มีการเชื่อมโยงเนื้อหาเดิมตามบทบรรยายในนวนิยายด้วยการนำเสนอภาพจำลองฉากและบรรยากาศอุโมงค์ขึ้นมาใหม่ในโรงถ่าย ทำให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจถึงลักษณะสถานที่มากขึ้น)

6. ละครโทรทัศน์ใช้วิธีการนำเสนอวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมโดยถ่ายจากสถานที่จริง เช่น ภาพพระบรมมหาราชวัง จะมีการถ่ายภาพจากที่สูงนอกเขตวัง โดยใช้เทคนิคการ Close up ภาพมุมสูง เพื่อให้เห็นภาพสถาปัตยกรรมรูปแบบต่างๆในเขตพระราชฐานชั้นในโดยรวม และใช้เทคนิคตัดต่อภาพดังกล่าวแทรกไว้ก่อนเข้าฉากเหตุการณ์ในวังหลวงทุกครั้ง เพื่อเป็นสัญญาณแสดงให้ทราบว่ากำลังจะนำผู้รับสารเข้าสู่การถ่ายทอดบรรยากาศ และชีวิตในวังหลวง

7. ละครโทรทัศน์ใช้วิธีการนำเสนอวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมด้วยการใช้เทคนิคมุมกล้อง เช่น เรือนไทยทรงปั้นหยา เรือนฝากระดานห้าห้อง คลองบางหลวง ฯลฯ

“พลอยชิ้นบันไดตามคุณเปรมขึ้นไปบนเรือน เรือนนั้นเป็นทรงปั้นหยา มีนอกชานเล็ก ๆ กั้นรั้วรอบ พอขึ้นบันไดหันประตูเข้าไปก็เห็นทุกอย่างในเรือนได้ทั่ว ที่ระเบียงหน้าเรือนมีเปลผูกอยู่ เปลหนึ่ง” (นวนิยายหน้า 454/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 26 ถ่ายทอดไม่ครบตามนวนิยาย เนื่องจากภาพที่ปรากฏไม่แสดงให้เห็นรูปทรงบ้านโดยรวม แต่ใช้เทคนิคมุมกล้องแสดงให้เห็นเพียงด้านหน้าเท่านั้น และเปลเด็กผูกอยู่ในตัวบ้านแทนที่จะเป็นระเบียงหน้าเรือน)

“ส่วนแม่ของพลอย ซึ่งคนทั้งบ้านเรียกแม่แหม่ม เจ้าคุณพ่อปลูกเรือนฝากระดานห้าห้องให้อยู่อีกหลังหนึ่งใกล้กับตัวตึกในบริเวณบ้าน” (นวนิยายหน้า 4/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 1 มีการเชื่อมโยงเนื้อหาบทบรรยายในนวนิยายด้วยภาพแสดงลักษณะของบ้านที่จำลองขึ้นมาใหม่ในโรงถ่าย โดยใช้มุมกล้องเข้าช่วย นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มรายละเอียดของฉาก และองค์ประกอบฉาก เพื่อสะท้อนให้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในอดีต ตลอดจนบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ให้ชัดเจนมากขึ้น เช่น มีการเพิ่มโถงน้ำพร้อมกระบวยตักน้ำไว้หน้าบ้านสำหรับดื่มกินเวลากระหาย หรือ รั้วแขกที่มาเยี่ยมเยือน มีการสร้างม้านั่งยาว และซุ้มแบบไทยที่บริเวณหน้าบ้านสำหรับพักผ่อนอิริยาบถต่างๆ หรือใช้ทำงานฝีมือต่างๆ)

8. ละครโทรทัศน์ใช้วิธีการนำเสนอวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมด้วยการใช้เทคนิคตัดต่อภาพ เช่น สวนศิवालีย์ กระบวนแห่พระบรมศพ ฯลฯ

“สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จเสด็จลงที่สวนศิवालีย์ หรือสวนเต่าเกือบทุกวัน เพื่อให้เจ้านาย คุณจอมเข้าเฝ้าอย่างสนิทสนมเป็นกันเอง มีการทรงกีฬาประเภทต่างๆ มีใครเกิดเป็นพื้น เสด็จแล้วก็ผลัดผ้าลงทรงที่สวนเต่าทุกพระองค์” (นวนิยายหน้า 204/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 38 มีการเชื่อมโยงเนื้อหาแสดงถึงสวนศิवालีย์ของเดิมตามบทบรรยายด้วยการนำเสนอเสียงบรรยายประกอบภาพยนตร์สารคดีทางประวัติศาสตร์ที่ใช้เทคนิคการตัดต่อแทรกไว้ในฉากดังกล่าว เพื่อให้เห็นถึงบรรยากาศความเป็นจริงของสถานที่ชัดเจนมากขึ้น)

“ในที่สุดก็ได้ยินเสียงดนตรี ปักธงจากกระบวนแห่ด้านหน้า มีคู่แห่ถือเทียนแฉ่งแววๆ แลไปสุดตา เมื่อขบวนแห่ใกล้เข้ามา ผู้คนที่นั่งริมถนนก็เริ่มจุดธูปเทียนราวกับนัดกันไว้ พระบรมโกศประดิษฐานอยู่บนพระยานมาศสามลำคานกันกางด้วยพระมหาเศวตฉัตรแดงสูงทะมึน ทุกคนเปล่งเสียงดังร้องให้ก้มลงกราบถวายบังคม” (นวนิยายหน้า 544/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 30 มีการตัดต่อภาพสารคดีกระบวนแห่พระบรมศพแทรกไว้ในฉาก เพื่อให้เกิดความสมจริงกับเหตุการณ์)

ตารางที่ 1 กลยุทธ์การเชื่อมโยงรูปแบบวัฒนธรรมผ่านสื่อละครโทรทัศน์

เนื้อหาทางวัฒนธรรม	รูปแบบวัฒนธรรม					
	นามธรรม		นามธรรม-รูปธรรม		รูปธรรม	
	นวนิยาย	ละคร	นวนิยาย	ละคร	นวนิยาย	ละคร
1. วัฒนธรรมเรื่องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	3	สนทนา บรรยาย	-	-	-	-
2. วัฒนธรรมเรื่องขนบธรรมเนียม ประเพณี	2	สนทนา/ภาพ	18	สนทนา สนทนา/ภาพ บรรยาย/ภาพ	-	-
3. วัฒนธรรมเรื่อง วิถีชีวิตความเป็นอยู่	2	สนทนา	3	สนทนา/ภาพ สนทนา	-	-
4. วัฒนธรรมเรื่อง ค่านิยม ธรรมเนียมปฏิบัติ	6	สนทนา สนทนา/ภาพ	5	สนทนา/ภาพ สนทนา	-	-
5. วัฒนธรรมเรื่อง ความเชื่อต่างๆ	8	สนทนา	-	-	-	-
6. วัฒนธรรมเรื่อง การแต่งกายไทย	-	-	-	-	4	ภาพ สนทนา
7. วัฒนธรรมเรื่อง สถาปัตยกรรมไทย	-	-	-	-	9	สนทนา ภาพ ภาพ/บรรยาย
8. วัฒนธรรมเรื่อง การใช้ภาษาไทย	-	-	-	-	1.5-3.8	สนทนา

ในการวิเคราะห์กลยุทธ์การเชื่อมโยงรูปแบบวัฒนธรรมผ่านสื่อละครโทรทัศน์ในตารางที่ 1 สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ในสื่อนวนิยายมีรูปแบบวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม 3 หมวด เมื่อนำมาผลิตซ้ำเป็นสื่อละครโทรทัศน์สามารถเชื่อมโยงรูปแบบวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมไว้ได้ทั้งหมดด้วยการนำเสนอเสียงสนทนาผ่านตัวละครเป็นส่วนใหญ่ และในบางฉากบางตอนก็มีการนำเสนอด้วยเสียงบรรยายด้วยเช่นกัน

2. วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียม ประเพณี

ในสื่อนวนิยายมีรูปแบบวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม 2 หมวด และที่เป็นนามธรรม-รูปธรรม 18 หมวด เมื่อนำมาผลิตซ้ำเป็นสื่อละครโทรทัศน์สามารถเชื่อมโยงรูปแบบวัฒนธรรมที่เป็นนาม

กรรมไว้ได้ทั้งหมดด้วยเสียงสนทนาผ่านตัวละคร และการแสดงภาพ และในส่วนที่เป็นนามธรรม-รูปธรรมจะมีการเชื่อมโยงด้วยการนำเสนอเสียงสนทนาผ่านตัวละครไม่มีภาพประกอบเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาเป็นเสียงสนทนาผ่านตัวละครมีภาพประกอบ และการนำเสนอเสียงบรรยายประกอบภาพเพียงหมวดเดียว คือ พิธีแห่พระบรมศพ ร.5

### 8. วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย

ในสื่อนวนิยายมีรูปแบบวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม 2 หมวด และที่เป็นนามธรรม-รูปธรรม 3 หมวด เมื่อนำมาผลิตซ้ำเป็นสื่อละครโทรทัศน์สามารถเชื่อมโยงรูปแบบวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมไว้ได้ทั้งหมดด้วยเสียงสนทนาผ่านตัวละคร และในส่วนที่เป็นนามธรรม-รูปธรรมจะมีการเชื่อมโยงด้วยการนำเสนอเสียงสนทนาผ่านตัวละครประกอบภาพเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาจะเป็นเสียงสนทนาผ่านตัวละครไม่มีภาพประกอบ

### 4. วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับค่านิยม ธรรมเนียมปฏิบัติ

ในสื่อนวนิยายมีรูปแบบวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม 6 หมวด และที่เป็นนามธรรม-รูปธรรม 5 หมวด เมื่อนำมาผลิตซ้ำเป็นสื่อละครโทรทัศน์สามารถเชื่อมโยงรูปแบบวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมไว้ได้ทั้งหมดด้วยเสียงสนทนาผ่านตัวละครเป็นส่วนใหญ่ และการนำเสนอเสียงสนทนาผ่านตัวละครที่มีภาพประกอบ และในส่วนที่เป็นนามธรรม-รูปธรรมจะมีการเชื่อมโยงด้วยการนำเสนอเสียงสนทนาผ่านตัวละครประกอบภาพเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาจะเป็นเสียงสนทนาผ่านตัวละครไม่มีภาพประกอบ

### 5. วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อต่างๆ

ในสื่อนวนิยายมีรูปแบบวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม 8 หมวด เมื่อนำมาผลิตซ้ำเป็นสื่อละครโทรทัศน์สามารถเชื่อมโยงรูปแบบวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมไว้ได้ทั้งหมดด้วยเสียงสนทนาผ่านตัวละครเป็นส่วนใหญ่

## 6. วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการแต่งกายไทย

ในสื่อนวนิยายมีรูปแบบวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม 4 หมวด เมื่อนำมาผลิตซ้ำเป็นสื่อละครโทรทัศน์สามารถเชื่อมโยงรูปแบบวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมไว้ได้เป็นส่วนใหญ่ หรือเกือบทั้งหมด ด้วยการนำเสนอภาพแสดงการแต่งกายของตัวละครต่างๆเป็นส่วนใหญ่ และในบางฉากก็มีการสนทนาเรื่องการแต่งกายผ่านตัวละครต่างๆด้วยเช่นกัน

## 7. วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมไทย

ในสื่อนวนิยายมีรูปแบบวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม 9 หมวด เมื่อนำมาผลิตซ้ำเป็นสื่อละครโทรทัศน์สามารถเชื่อมโยงรูปแบบวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมไว้ได้ด้วยการนำเสนอเสียงสนทนาผ่านตัวละครต่างๆโดยไม่มีภาพประกอบเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาจะเป็นการนำเสนอภาพฉากที่จำลองขึ้นในห้องส่ง โดยปราศจากเสียงบรรยาย หรือเสียงสนทนา และ การนำเสนอภาพที่ใช้เทคนิคตัดต่อประกอบเสียงบรรยาย เช่น สนวนคิวาลัย

## 8. วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาไทย

ในสื่อละครโทรทัศน์สามารถเชื่อมโยงรูปแบบวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมไว้ได้ทั้งหมดด้วยการนำเสนอเสียงสนทนาผ่านตัวละครต่างๆโดยมีภาพประกอบแสดงให้เห็นกิริยาท่าทาง อารมณ์ ลีลา จังหวะ น้ำเสียง ทำให้สามารถเชื่อมโยงวัฒนธรรมการใช้ภาษาไทยด้วยเสียงและภาพได้ชัดเจนมากกว่าการอ่านนวนิยายด้วยจินตนาการของผู้รับสารเอง

### 5.2 กลยุทธ์การเชื่อมโยงเนื้อหาวัฒนธรรมไทยในกระบวนการผลิตซ้ำของสื่อละครโทรทัศน์

จากการนำนวนิยายเรื่อง สี่แผ่นดิน ผลงานประพันธ์ของพลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช มาทำการผลิตซ้ำในรูปสื่อละครโทรทัศน์พบว่า การเชื่อมโยงเนื้อหาวัฒนธรรมไทยที่เป็นเนื้อหาหลักทั้ง 8 หมวด สามารถคงเดิมไว้ได้ทั้งหมดตามนวนิยาย ดังตารางที่ 2 ต่อไปนี้

ตารางที่ 2 เนื้อหาวัฒนธรรมที่ปรากฏในนวนิยาย และสื่อละครโทรทัศน์

เนื้อหาวัฒนธรรมไทย	นวนิยาย	สื่อละครโทรทัศน์
1. วัฒนธรรมเรื่องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	X	X
2. วัฒนธรรมเรื่องขนบธรรมเนียม ประเพณี	X	X
3. วัฒนธรรมเรื่อง วิถีชีวิตความเป็นอยู่	X	X
4. วัฒนธรรมเรื่อง ค่านิยม ขนบธรรมเนียมปฏิบัติ	X	X
5. วัฒนธรรมเรื่อง ความเชื่อต่างๆ	X	X
6. วัฒนธรรมเรื่อง การแต่งกายไทย	X	X
วัฒนธรรมเรื่อง สถาปัตยกรรมไทย	X	X
วัฒนธรรมเรื่อง การใช้ภาษาไทย	X	X

ในส่วนเนื้อหาวัฒนธรรมย่อยในแต่ละเนื้อหาวัฒนธรรมหลัก สามารถเชื่อมโยงเนื้อหาในละครโทรทัศน์สรุปได้เป็น 3 ระดับ คือ ระดับคงเดิม ระดับเพิ่มขึ้น และระดับลดลง

1. การถ่ายทอดวัฒนธรรมไทยในระดับคงเดิมของสื่อละครโทรทัศน์

ในละครโทรทัศน์มีการเชื่อมโยงเนื้อหาวัฒนธรรมคงเดิมตามนวนิยายเป็นส่วนใหญ่ ทำให้สามารถถ่ายทอดให้เห็นถึงเนื้อหา ความหมายดั้งเดิมตามที่ปรากฏในนวนิยายได้ตั้งแต่สมัย ร.5-ร.8 ทำให้ผู้รับสารทั้งที่เคยอ่าน และไม่เคยอ่านนวนิยายสามารถรับทราบถึงวัฒนธรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในแต่ละสมัยได้ชัดเจนมากขึ้นตามกลวิธีการนำเสนอในรูปแบบสื่อละครโทรทัศน์ที่มีทั้งภาพและเสียงดังนี้

1.1 การเชื่อมโยงเนื้อหาที่คงเดิมบรรยายในนวนิยายด้วยเสียงของนักพากย์

มีการคงเดิมเนื้อหาวัฒนธรรมทั้งหมดที่บรรยายในนวนิยายด้วยการนำเสนอผ่านเสียงบรรยายของนักพากย์ ยกตัวอย่างเช่น



“บ้านพลอยอยู่ในคลองบางหลวงเป็นบ้านใหญ่มีกำแพงอิฐเสริมรั้วเหล็กกันตลอดริมน้ำ เป็นตึกทันสมัยที่ตัวตึกก่ออิฐ ฉาบด้วยปูนขาว หลังคามุงกระเบื้องจีนเป็นลูกฟูก หน้าตึกเป็นบันได ขึ้นสองข้างมาบรรจบกัน ตรงกลางเป็นชานาย่อมๆ แล้วจากนั้นมีบันไดขึ้นตรงไปชั้นบนของตึก บนตึกมีเฉลียงเดินได้รอบ ถูกทรงมีฉูดมະหวดสีเขียวแก่ พ้นจากเฉลียงมีห้องใหญ่ๆ สามห้อง เป็นที่อยู่ของเจ้าคุณพ่อ ห้องเล็กๆ สำหรับไว้พระ และอัฐิเจ้าคุณปู่ และเจ้าคุณทวด ตึกชั้นบนปูด้วยกระดานแผ่นโคกุงาเป็นมัน” (นวนิยายหน้า 2/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 1)

“ถ้าใครถามพลอยว่าใครเป็นบิดา พลอยจะตอบว่าชื่อพระยาพิพิธฯ มารดาชื่อเข้มเป็นเอกภรรยาของพระยาพิพิธฯ แต่มีไซในฐานะคุณหญิง เพราะคุณหญิงท่านชื่อเอื้อม เป็นคนอัมพาไม่ได้อยู่กับเจ้าคุณพ่อ แต่กลับไปอยู่บ้านเดิมของท่านตั้งแต่พลอยเกิด” (นวนิยายหน้า 8/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 1)

พลอยอ่านลายมือคุณเชยที่เขียนไว้สั้นๆ ว่า “แม่พลอย ฉันรีบเขียนมาบอกให้แม่พลอยรู้เรื่องเสียก่อนที่จะได้ขึ้นจากปากคนอื่น ฉันออกจากบ้านไปแล้วเมื่อคืนนี้ หลวงโอสถเขามารับฉันไปอยู่กับเขาที่บ้าน ฉันเสียใจที่ต้องทำให้แม่พลอยขายหน้าว่าพี่สาวหนีตามผู้ชายไป” (นวนิยายหน้า 527/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 27)

## 1.2 การเชื่อมโยงเนื้อหาที่คงเดิมบทบรรยายในนวนิยายด้วยการแปลงเป็นบทสนทนาผ่านตัวละคร

มีการคงเดิมเนื้อหาวัฒนธรรมทั้งหมดที่บรรยายในนวนิยายแต่ใช้การนำเสนอในละครโทรทัศน์ด้วยการแปลงให้เป็นบทสนทนาผ่านตัวละคร ยกตัวอย่างเช่น

“งานที่พลอยอดใจเดินไม่ได้คืองานโสกันต์ชุดกระหม่อมฟ้า และเจ้านายลูกเธอ ก่อนถึงกำหนดงาน ขวาลือเกี่ยวกับผู้เข้าร่วมกระบวนแห่ เครื่องแต่งกาย การตกแต่งเขาไกรลาสเป็นที่อยาก رؤ้อยากเห็นแก่ชาววังอย่างมาก” (นวนิยายหน้า 98/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 6)

“ก่อนจะมีละคร และงานเลี้ยง ได้มีพระราชดำรัสว่า ให้ทุกคนที่ไปในงานมีความเสมอภาคเท่ากัน จึงให้จับสลากเข้านั่งที่สำหรับ สลากของใครตรงกับของผู้ใด ก็เข้านั่งร่วมรับพระราชทานเลี้ยงที่สำหรับเค้านั้น ไม่ต้องถืออิศริยยศสูงต่ำ ก็นั้น คุณมอญ พนักงานจับสลากที่นั่งได้ร่วมพระศุภพรณภาน์ รับประทานเลี้ยงจับสลากต่อพระพักตร์พระเจ้าอยู่หัวจากสำหรับเค้านั้น ถือเป็น การปฏิบัติราชประเพณีที่ถือกันมาไม่รู้กี่ร้อยกัพันปี” (นวนิยายหน้า 210/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 13)

“พอดอกสายเข้า ท้องทุ่งนั้นเต็มไปด้วยเรือขนาดต่างๆ ทุกคนแต่งกายด้วยเสื้อผ้าหลากสี เรือทุกลำมุ่งหน้าไปยังวัดวิเวกวิญญูพัทธอันเป็นจุดหมายปลายทางสำหรับวันนี้ เรือลำของพลอยไปถึงวัดตอนสายมีเรือไปคอยรับเสด็จอยู่แล้ว ทั้งเรือชาวบ้าน เรือข้าราชการ เรือชาวยิง สักครูเรือกระบวนเสด็จก็มาถึงวัด เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยเจ้านายชั้นบนวัด เพื่อถวายผ้าพระกฐินต่อไป” (นวนิยายหน้า 317/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 17)

“คราวเสด็จยุโรปคราวนี้ได้ทรงตั้งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเป็นสมเด็จพระบรมราชินีนาถสำเร็จราชการแทนพระองค์ ทรงมีสิทธิมีอำนาจเหมือนพระเจ้าอยู่หัวขณะที่เสด็จอยู่ในพระนคร” (นวนิยายหน้า 202/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 14)

### 1.8 การเชื่อมโยงเนื้อหาที่คงเดิมบทบรรยายในนวนิยายด้วยภาพ

มีการคงเดิมเนื้อหาวัฒนธรรมทั้งหมดที่บรรยายไว้ในนวนิยาย แต่ใช้วิธีการนำเสนอด้วยภาพแทน ยกตัวอย่างเช่น

“พอคุณสายขึ้นบันไดชั้นสุดท้าย ก็ คลานต่อไปตามพื้นเฉลียง ทั้งแม่ และพลอยก็คลานตามไปติดๆจนหยุดหมอบกราบไปข้างหน้าเสด็จ” (นวนิยายหน้า 33/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 3)

“หากพลอยต้องการสิ่งใดที่หาได้ยาก คุณเสวีก็อาจหาได้จากญี่ปุ่นที่ชอบพอกัน แต่ตาอัน และพลอยไม่เคยรับของเหล่านี้จากคุณเสวี” (นวนิยายหน้า 1106 / ละครโทรทัศน์ตอนที่ 70)

“พอดค้ำบริเวณเขาไกรลาสถึงเวลาเริ่มจุดไฟ ทำให้เปลี่ยนสภาพเขาไกรลาสที่ทำด้วยไม้ไฟ และคืนกลายเป็นเขาไกรลาสในเทพนิยายไปจริงๆตามเชิงเขาไกรลาสทำเป็นภูเขาที่ตั้งตุ๊กตาไขกอดกระดิกตัวเคลื่อนไหวได้เหมือนคนจริงๆ” (นวนิยายหน้า 102/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 6)

“ตลอดทางที่พลอยผ่านมีแต่ชาวบ้านร้านตลาดแต่งกายไว้ทุกข์ มุ่งคำ เดินมุ่งหน้าไปทางเดียวกันทั้งสิ้น ทุกคนต่างถือดอกไม้รูปเทียนในมือ ใบหน้ามองเศร้า ร้องให้ไปในขณะมุ่งหน้าไปคอยกระบวนแห่พระบรมศพในวันนี้” (นวนิยายหน้า 543/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 32)

“พลอยรู้สึกภูมิใจที่ได้มีโอกาสแนะนำให้คุณเชยได้รู้จักกับคนที่คุ้นเคย นอกจากลักษณะท่าทางแล้ว คุณเชยยังแต่งกายและใช้เครื่องใช้ต่างๆที่แสดงให้เห็นว่าเป็นคนมีฐานะดี การที่มีพี่สาวเป็นเศรษฐีสำหรับไปไหนมาไหนด้วยนั้นก็ออกจะทำให้พลอยมีศักดิ์ศรีมาก” (นวนิยายหน้า 216/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 16)

“พลอยนึกชมท่านชายน้อยอยู่แต่ในใจว่ามีกิริยามารยาทอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ และเรียบร้อย น่าดูไปทุกอย่างสมกับเป็นเจ้านาย ท่านชายรู้จักวางองค์และรู้จักใช้ถ้อยคำที่พอสมควรทำให้พลอยรู้สึกดีใจที่เห็นว่ากิริยามารยาทเหล่านี้ยังมีได้สูญไปในเจ้านายหนุ่ม” (นวนิยายหน้า 951/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 66)

“ประไพเริ่มสนใจเพื่อนผู้ชายจนออกนอกหน้า บางครั้งวิธีที่ประไพจะพูดถึงเพื่อนฝูงที่เป็นผู้ชายทำให้พลอยต้องเลิกควมองดูลูกสาวอย่างฉงนเพราะประไพจะไม่พูดถึงผู้ชายในฐานะเพื่อนฝูงหรือคนรู้จักอีกต่อไป แต่จะพูดไปในแง่พิจารณาเลือกเพื่อนคุณสมบัติว่าดีพอที่ประไพจะแต่งงานด้วยได้หรือไม่” (นวนิยายหน้า 944/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 71)

#### 1.4 การเชื่อมโยงเนื้อหาที่คงเดิมบทสนทนาในนวนิยายด้วยบทสนทนาผ่านการแสดงของตัวละคร และภาพแสดงประกอบ

มีการคงเดิมเนื้อหาวัฒนธรรมตามบทสนทนาในนวนิยายด้วยวิธีการนำเสนอผ่านบทสนทนา และภาพตามธรรมชาติของสื่อ ยกตัวอย่างเช่น

พ่อเพิ่มปรารภว่า “พ่อคุณ! สิ้นเคราะห์ไปที ขอให้พ่อบวชนานๆเถิด ฉันจะได้เกาะชาย กระเบนแม่พลอยเขาขึ้นสวรรค์บ้าง” (นวนิยายหน้า 1235/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 77)

ช้อยเตือนพลอยให้รีบกลับตำหนักก่อนค่ำ เพราะไม่ได้เอาเทียนมาด้วย

“เทียนอะไรกันช้อย” พลอยถามอย่างสงสัย

ช้อยอธิบายว่า “จำไว้นะพลอย เดินในวังกลางคืน ต้องจุดไฟ เดินมีดๆถ้าโผลนจับเป็นเกิด เรื่อง” (นวนิยายหน้า 55/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 5)

คุณสายหันมาตาเขียวใส่พร้อมพูดว่า “อย่าว่าแต่เรือเครื่องเลย เรือพระประเทียบยังเคยล่ม เจ้านายสิ้นพระชนม์ตั้งหลายองค์ เขาเล่ากันว่า สมเด็จพระที่นั่งบวรบริบูรณ์แห่งเมืองพิษณุโลก ทรงเป็นห่วงทูลกระหม่อมฟ้าที่อยู่ในแก่ง เสด็จเข้าไปในแก่ง ก็พอดีเรือคว่ำลง ใครจะเข้าไปช่วยเขาก็ไม่กล้า กลัวอาญา” (นวนิยายหน้า 298/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 16)

“หม่อมฉันไม่เคยนี้กรักใคร่เขาเลยมังคะ” พลอยทูลเสด็จ

“ชะ ! ไปเอาความรักขึ้นมาอ้าง” เสด็จรับสั่งต่อ “ถึงจะรักไม่รักนั้นไม่สำคัญ อยู่กินกันไปก็ รักกันไปเอง ข้อสำคัญมันอยู่ที่ว่าผู้ใหญ่ของเจ้าเขาเห็นสมควร จะปลุกฝังให้เจ้าเป็นหลักฐาน เพราะผู้ใหญ่เขารักเจ้า ถ้าได้ฝั้วที่ผู้ใหญ่ปลุกฝังให้ เห็นดีพร้อมกันทุกฝ่าย เจ้าก็จะอยู่กันไปเพราะมีความรักของพ่อแม่เป็นหลัก” .....ประเพณีการคลุมถุงชน (นวนิยายหน้า 381/ละครตอนที่ 22)

### 1.5 การเชื่อมโยงเนื้อหาที่คงเดิมบทสนทนาในนวนิยายและแสดงภาพประกอบในลักษณะละไว้ในฐานที่เข้าใจ

มีการคงเดิมเนื้อหาวัฒนธรรมตามบทสนทนาในนวนิยายด้วยวิธีการนำเสนอภาพประกอบที่ไม่ชัดเจน เป็นเพียงลักษณะละไว้ในฐานที่เข้าใจ ยกตัวอย่างเช่น

คุณเชยก้มลงเปิดกระเป๋าหมากหีบเงินส่งให้พิศ สองบาทแล้วบอกว่า “เอาพิศ เอาไปซื้ออะไรเล่นไป นานๆพบกันที” (นวนิยายหน้า 215 /ละครโทรทัศน์ตอนที่ 16)

“รุ่งขึ้นอีกวันหนึ่งเป็นวันโกนจุก พลอย และซ้อยถูกเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวถึงสองครั้ง คือ แต่งเครื่องขาวโกนจุก และ เครื่องแต่งตัวทำขวัญ เจ้าคุณพ่อมาตั้งแต่เช้าอยู่ร่วมงานจนทำขวัญเสร็จ แล้วจึงทำขวัญด้วยจีฝิงมรกตมีเพชรซีกล้อมรอบ ส่วนซ้อยเจ้าคุณพ่อทำขวัญด้วยแหวนวงหนึ่ง” (นวนิยายหน้า 150/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 8 ไม่มีภาพแสดงตอนโกนจุกและทำขวัญ แต่ตัดภาพในลักษณะละไว้ในฐานที่เข้าใจขึ้นตอนต่างๆมาที่การให้ของทำขวัญจากเจ้าคุณพ่อเลย)

## 1.6 การเชื่อมโยงเนื้อหาที่คงเดิมตามนวนิยาย แต่เปลี่ยนองค์ประกอบบางอย่างไป

การนำนวนิยายมาผลิตซ้ำเพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมในละครโทรทัศน์นั้น โดยส่วนใหญ่ของการดำเนินเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นฉาก อุปกรณ์ ประกอบฉาก ทรงผม เครื่องแต่งกาย อันรวมถึงเครื่องประดับต่างๆ ล้วนเป็นการจำลองขึ้นมาใหม่โดยเน้นการคงรูปแบบ เนื้อหา และความหมายให้คงเดิมตามนวนิยาย เนื่องจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามโครงเรื่องเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 8 จึงทำให้เกิดขาดแคลนวัตถุดิบที่จะนำมาใช้ประกอบการผลิตได้ เช่น รถลาก รถม้า บ้านเรือนไทยแท้แบบโบราณ ตลาดหน้าประตูศรีสุทวารงษ์ เครื่องแต่งกายตามยุคสมัยทั้งสี่แผ่นดิน และที่สำคัญก็คือ ทางทีมงานผลิตไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าไปใช้สถานที่ต่างๆในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งเป็นเขตหวงห้าม ดังนั้นทางทีมงานจึงแก้ไขโดยการจำลองฉากขึ้นในโรงถ่ายของช่อง 3 ที่หนองแขม และส่วนวัตถุดิบที่หาไม่ได้ตามยุคสมัยนี้ก็มีการจำลอง เลียนแบบทำขึ้นมาใหม่โดยสรรหาวัตถุดิบต่างๆมาสร้างสรรค์ให้เกิดความสมจริง หรือใกล้เคียงมากที่สุด เช่น เครื่องแต่งกายของตัวละครตามสมัยต่างๆ ทางทีมงานด้านเครื่องแต่งกายต้องใช้วิธีเลือกหาผ้า และสีที่มีลักษณะใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด โดยเฉพาะการแต่งกายตามแบบ และสีประจำวันของชาววัง เช่น การนำผ้าไปอัดจีบเพื่อทำสไบ การมัด และตัดเย็บผ้าเพื่อนำมาใช้เป็นแพรสะพาย ผ้าห่มแถบ โจงกระเบน ผ้าซิ่น กระโปรง รวมทั้งการตัดเสื้อตามแบบต่างๆที่เปลี่ยนไปตามแต่ละยุคสมัย ได้แก่ เสื้อลูกไม้ เสื้อแขนหมูแฮม เสื้อแพรยาวทรงกระบอก ชุดเครื่องแบบโขน ฯลฯ ส่วนเครื่องประดับก็ทำการจัดหาให้เข้ากับยุคสมัยต่างๆ เช่น สร้อยไข่มุก สร้อยลูกปัด เข็มกลัด สร้อยทองลายโบราณ กำไล แหวน สร้อยข้อมือ อย่างไรก็ตามในการเปลี่ยนองค์ประกอบบางอย่างไปในการผลิตซ้ำของสื่อละครโทรทัศน์ ก็ถือได้ว่าส่วนใหญ่ของการเปลี่ยนแปลงยังสามารถรักษารูปแบบ เนื้อหาเดิมในการถ่ายทอดวัฒนธรรมไว้ได้ในระดับที่น่าพอใจ แต่ในบางสถานที่ หรือวัตถุดิบบางอย่างที่ไม่สามารถจำลองเลียนแบบขึ้นมาได้ ก็จะใช้การแก้ไขโดยการอ้างถึงขนบทสนทนาของตัวละครต่างๆแทน นอกจากนี้ วัฒนธรรมบางอย่างที่ปรากฏในนวนิยาย เมื่อนำมาผลิตเป็นละครโทรทัศน์ก็มีความจำเป็นจะต้องเปลี่ยนไปตามธรรมชาติของสื่อ เช่น บทบรรยายต่างๆถูกนำมาดัดแปลงให้เป็นบทสนทนา หรือนำมาดัดแปลงแสดงออกด้วยภาพแทน

## 2. การถ่ายทอดวัฒนธรรมในระดับเพิ่มขึ้นของสื่อละครโทรทัศน์

ในละครโทรทัศน์มีการเพิ่มเนื้อหาวัฒนธรรมขึ้นจากที่ปรากฏในนวนิยายแทรกไปตามฉาก เหตุการณ์ต่างๆ ในลักษณะการเพิ่มเพื่อขยายความวัฒนธรรมให้ชัดเจนขึ้นเพียงส่วนน้อยเมื่อเทียบกับการถ่ายทอดวัฒนธรรมในระดับคงเดิม ดังต่อไปนี้ (1) การเพิ่มภาพ และบทสนทนาเพื่อเน้นให้เห็นถึงความแตกต่างในบทบาท สถานภาพ และความขัดแย้งระหว่างลูกเมียหลวงกับเมียน้อยและลูกๆ ในระบบครอบครัวซ้อน โดยแทรกสลับฉากกับเหตุการณ์อื่นๆ ตั้งแต่ตอนที่ 1 -ตอนที่ 31 โดยกำหนดตัวละครที่เป็นตัวแทนของแต่ละฝ่าย เช่น คุณอุ๋น คุณชิตเป็นตัวแทนของลูกเมียหลวง พลอย และพ่อเพิ่มเป็นตัวแทนของลูกเมียน้อย (2) การขยายความชัดเจนวัฒนธรรมในวังหลวงให้มีความละเอียดชัดเจนมากขึ้น เช่น การทำงานฝีมือต่างๆ ของชาววังจะมีการขยายความทั้งการแสดงวิธีทำตามขั้นตอนต่างๆ และมีการเพิ่มบทสนทนาเพื่ออธิบายวัฒนธรรมนั้นๆ ผ่านตัวละคร คือ คุณสายเสด็จ พลอย ช้อย (3) การขยายความเพิ่มด้วยภาพ หรือบทสนทนา เพื่อให้เห็นลักษณะความเป็นอยู่ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตของพลอยใน 4 ช่วงชีวิต คือ ช่วงอยู่บ้านคลองบางหลวงต้องอยู่แบบเจียมตัวในฐานะลูกเมียน้อย ช่วงอยู่ในวังหลวงมีการดำเนินชีวิตตามแบบชาววัง ช่วงหลังแต่งงานที่บ้านคุณเปรมมีชีวิตอิสระทั้งความคิด และการแสดงออก และช่วงหลังคุณเปรมเสียชีวิตซึ่งพลอยต้องเผชิญกับความทุกข์ต่างๆ (4) การเพิ่มคำสนทนาต่างๆ ในบทสนทนาที่แปลงมาจากบทบรรยายในนวนิยาย เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องสัมพันธ์กันระหว่างฉากเหตุการณ์ และตัวละครต่างๆ อย่างไรก็ตามในการเพิ่มขึ้นของวัฒนธรรมในละครโทรทัศน์จะมีกลวิธีการนำเสนอแบบต่างๆ ดังนี้

### 2.1. การเพิ่มขึ้นในลักษณะการขยายความวัฒนธรรมให้ชัดเจนมากขึ้นโดยภาพ

การขยายความวัฒนธรรมให้ชัดเจนมากขึ้น โดยภาพ เป็นการดัดแปลงในทางสร้างสรรค์ที่ละครโทรทัศน์ใช้ประโยชน์ของธรรมชาติของสื่อ เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดวัฒนธรรมไทยให้เกิดความชัดเจน และเกิดความสมจริงมากขึ้นกว่าการอ่านในนวนิยาย แต่ยังคงเรื่องราว และเนื้อหาวัฒนธรรมเดิมไว้ ยกตัวอย่างเช่น

#### ประเพณีการปฏิบัติตนแสดงความเคารพเจ้านาย

“พลอยก้มลงหมอบกราบรับของพระราชทานคือ เข็มกลัด และสร้อยเพชรสลับทับทิมจากพระหัตถ์ด้วยมืออันฉันทันริ้ว และคอกอหยอที่ตีบตัน ก่อนจะออกไปเข้าพิธีแต่งงานที่บ้านคุณเปรม” (นวนิยายหน้า 417/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 22)

“เสด็จทรงรับไหว้ด้วยกระดุมอักษรพระนามชุดหนึ่งสำหรับคุณเปรม และประทานเงินแก่พลอยอีก 20 ชั่ง” (นวนิยายหน้า 438/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 23)

ในละครโทรทัศน์จะมีการเพิ่มการแสดงความเคารพ คือ การเอางาน เพิ่มจากการหมอบคลาน และกราบ ในช่วงเวลาที่ข้าหลวง เช่น พลอย ได้รับพระราชทานสิ่งของจากเสด็จ

### ประเพณีการแต่งงาน

“พลอยขึ้นไปหมอบอยู่บนเตียง จากนั้นคุณเปรมก็ขึ้นมาหมอบอยู่บนเตียงข้างตัว สักครู่เจ้านายต่างกรมทรงสวมมงกุฎแฝดให้คู่บ่าวสาว เมื่อประทานน้ำสังข์แล้วก็ทรงเจิม จากนั้นก็มีญาติผู้ใหญ่มารดน้ำ และให้ศีลให้พรกันมากมาย” .....พิธีรดน้ำ (นวนิยายหน้า 433/ละครตอนที่ 22)

“ประมาธสักขามหนึ่ง แม่ชั้นก็ขอตัวหายไป บอกว่าได้ฤกษ์ปูที่นอนแล้ว และเมื่อถึงเวลาอีกสิบนาทิจะห้าทุ่ม เจ้าคุณพ่อ และคุณสายก็พาพลอยขึ้นไปบนตึก เพื่อส่งตัวพลอยให้คุณเปรมที่รออยู่ข้างบน พร้อมกับสั่งสอนให้คุ้มครองกัน และให้ศีลให้พร จากนั้นก็ออกจากห้องไปเพื่อให้อยู่กันเพียงสองต่อสอง”.....พิธีปูที่นอน และพิธีส่งตัว (นวนิยายหน้า 434/ละครตอนที่ 22 )

ละครโทรทัศน์ยังมีการเพิ่มเติมวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแต่งงานให้เกิดความสมบูรณ์มากขึ้น เช่น ในพิธีการรดน้ำแต่งงานมีการแสดงถึงการสวมสายสิญจน์มงคล การเจิมแป้ง และ ทองคำเปลวแผ่นลงบนหน้าผากของเจ้าบ่าว และเจ้าสาว รวมทั้งมีการนำพวงปิ่นมาเหน็บไว้ที่อกหูข้างซ้ายของเจ้าบ่าว และข้างขวาของเจ้าสาว นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มเติมวัฒนธรรมในการปูที่นอนตามฤกษ์ยาม โดยมีการเพิ่มบทสนทนา และขั้นตอนต่างๆที่ใช้ในระหว่างปูที่นอนตามธรรมเนียมโบราณ เช่น กล่าวคำที่แสดงความหมายว่าให้อยู่ครองคู่กันตลอดไป การสร้างทำเป็นฝันในเรื่องที่เป็นสิริมงคล ผู้ปูที่นอนทั้งชาย และหญิงลงไปนอนบนเตียง เพื่อเป็นเคล็ดให้คู่บ่าวสาวครองคู่กันยืนยาวแบบตน การโปรยดอกไม้ ใบไม้มงคลประเภทต่างๆบนเตียงนอน และยังมีการแสดงภาพที่เจ้าสาวลงกราบเจ้าบ่าวตามธรรมเนียมอีกด้วย ซึ่งการเพิ่มเติมดังกล่าวล้วนเป็นผลดี และเกิดประโยชน์อย่างมากต่อการแสดงวัฒนธรรมตามประเพณีโบราณให้ครบตามขั้นตอนต่างๆอย่างถูกต้อง ทำให้ผู้รับสารเกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพิธีแต่งงานตามขั้นตอนต่างๆ เพื่อสามารถนำไปปฏิบัติ และช่วยกันอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยให้คงอยู่ตลอดไป

### พิธีอัญเชิญพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.5)

“พลอยรีบแต่งกายเข้าเครื่องไว้ทุกข์ แล้วขึ้นรถม้าออกไปพร้อมนางพิศมิ่งหน้าไปทางถนนราชดำเนิน ตลอดทางมีแต่คนแต่งกายไว้ทุกข์ นุ่งดำ เดินมุ่งหน้าไปในทิศทางเดียวกัน ทุกคนมีใบหน้าอันเศร้าหมอง ส่วนมากถือดอกไม้รูปเทียนในมือ บางคนเดินร้องไห้ดังๆ บางคนเดินเช็ดน้ำตา ทุกคนต่างมุ่งหน้าไปคอยกระบวนพระบรมศพ เพื่อถวายบังคมสักการะในวันนี้ พลอยบอกให้รถหยุดแล้วเดินปะปนไปกับฝูงคนไปยังถนนราชดำเนิน เมื่อพลอยไปถึง มีทหารยืนถือปืนหันปากกระบอกลงดิน ยืนเรียงรายอยู่ตลอดทั้งสองฟากถนน ซึ่งมีราษฎรมานั่งคอยถวายบังคมพระบรมศพ ไม่มีใครส่งเสียงใดๆ อากาศที่ครึ้มอยู่ตลอดวัน กลายเป็นเมฆฝนขนาดหนัก บดบังท้องฟ้ามืดมิดไปทั่วราวกับเวลากลางคืนที่มีดสนิท แต่ก็มิได้ทำให้ฝูงชนที่มาเฝ้าคอยถวายบังคมพระบรมศพนั้นหือถอยไปได้ หลังจากนั้นไม่นานพลอยได้ยินเสียงคนจำนวนมากร้องไห้ดังมาจากด้านทางถนนราชดำเนิน ในที่สุดก็ได้ยินเสียงดนตรี ปีกลองจากกระบวนแห่ด้านหน้า มีคู่แห่ถือเทียนแวววาว แลไปสุดตา เมื่อขบวนแห่ใกล้เข้ามา ผู้คนที่นั่งริมถนนก็เริ่มจุดรูปเทียนราวกับนัดกันไว้ พระบรมโกศประดิษฐานอยู่บนพระยานมาศสามลำคานกันทางด้วยพระมหาเศวตฉัตรแลดูสูงทะมึน ทุกคนเปล่งเสียงดังร้องไห้ก้มลงกราบถวายบังคม” (นวนิยายหน้า 543-544/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 30)

ละครโทรทัศน์มีการถ่ายทอดภาพต่างๆที่บรรยายไว้ในนวนิยายออกมาได้อย่างสมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นสีหน้า ท่าทางต่างๆของผู้คนที่มารอรับเสด็จขบวนแห่พระบรมศพ การตั้งแถวรอรับเสด็จ การแสดงความเคารพเมื่อขบวนพระบรมศพเสด็จผ่าน ภาพประชาชนร้องไห้ อาลัยอาวรณ์เข้าแผ่นดินอันเป็นที่รักของคนไทย สภาพบรรยากาศครึ้มฟ้า ครึ้มฝน และภาพฝนตกลงมาอย่างหนัก การแต่งกายไว้ทุกข์สีดำของพสกนิกรเพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อ ร.5 นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มเติมรายละเอียดของขบวนแห่พระบรมศพ โดยใช้เทคนิคการตัดต่อภาพที่เป็นเหตุการณ์ประวัติศาสตร์จริงๆ ในอดีตมาแสดงภาพให้เห็นตั้งแต่การจัดลำดับความสำคัญของผู้ร่วมกระบวนแห่จากต้นกระบวนถึงท้ายกระบวนซึ่งเป็นพระโกศบรรจุพระบรมศพที่มีพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูงคอยประคองพระโกศไว้ด้วยความระมัดระวังตลอดเส้นทางตามธรรมเนียมโบราณที่มีมาช้านานแล้ว ตลอดจนได้เห็นภาพที่แสดงให้เห็นถึงเครื่องแบบของทหารสังกัดกรม กองต่างๆที่ร่วมกระบวนแห่ได้อย่างชัดเจน ทำให้คนรุ่นหลังที่ได้รับชมละครโทรทัศน์สามารถรับรู้ถึงเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นมานานแล้วราวกับได้ไปสัมผัสบรรยากาศ และมีส่วนร่วมับเหตุการณ์ที่แสดงภาพออกมาด้วยตนเอง



## การเพิ่มเติมภาพในสวนศิลาฉัย หรือสวนเต่า

“สมเด็จพระสังฆราชที่สวนศิลาฉัย หรือสวนเต่าเกือบทุกวัน เพื่อให้เจ้านาย คุณจอมเข้าเฝ้าอย่างสนิทสนมเป็นกันเอง มีการทรงกีฬาประเภทต่างๆ มีโครเกต์เป็นพื้น เสด็จแล้วก็ผลิตผ้าลงทรงที่สวนเต่าทุกพระองค์”(นวนิยายหน้า 204/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 38

ในฉากที่มีการบรรยายถึงการว่าราชการแทนพระเจ้าอยู่หัวในระหว่างการประพาสยุโรปในปี พ.ศ. 2440 ของสมเด็จพระวิเชนทร์ในละครโทรทัศน์ได้มีการนำภาพอ้างอิงประวัติศาสตร์ในสมัย ร.5 มาทำการตัดต่อควบคู่ไปกับการบรรยาย เช่น เหตุการณ์ว่าราชการแบบเป็นกันเอง การลงทรงน้ำใน และ การทรงกีฬาประเภทโครเกต์ในสวนศิลาฉัย

## 2.2. การเพิ่มขึ้นในลักษณะการขยายความวัฒนธรรมให้ชัดเจนมากขึ้นโดยภาพ และ บทสนทนา

ในละครโทรทัศน์มีการดัดแปลง เพิ่มเติมบทสนทนา และนำบทบรรยายที่พรรณนาในบางฉาก บางตอนที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ต่างๆของคนในสังคมไทยมาทำให้เป็นบทสนทนาให้ผู้รับสารเห็นภาพวัฒนธรรมในเรื่องนั้นๆละเอียด และชัดเจนมากขึ้น รวมทั้งยังเป็นการสร้างความกลมกลืนต่อเนื่องระหว่างฉากหนึ่งไปยังฉากหนึ่ง และสร้างสีสันอรรถรสความบันเทิงให้แก่ละครโทรทัศน์มากขึ้นอีกด้วย ยกตัวอย่าง เช่น

### บทสนทนาเพิ่มเติมในบ้านพระยาพิพิธฯ

- ฉากบทสนทนาที่เพิ่มขึ้นตั้งแต่ตอนที่ 1 ดำเนินสลับฉากต่อเนื่องไปจนถึงตอนที่ 25 แสดงถึงบทบาท และสถานภาพของภรรยาหลวงกับลูก และภรรยารองกับลูก โดยให้ตัวละครคือ คุณอุ้น เป็นตัวเอกในการดำเนินเรื่องด้วยการเพิ่มบทสนทนาที่แสดงการประชดประชัน เสียดสี ดูถูก แม่แหม่ม พลอย และพ่อเพิ่ม (เมียรอง และลูก) เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงบทบาท และสถานภาพที่แตกต่างกันของลูกเมียหลวงที่มีบทบาทเหนือกว่า เมียรอง และลูก และความบาดหมางของคุณอุ้นที่มีต่อแม่แหม่มและลูกซึ่งเป็นสาเหตุให้คุณหญิงออกจากบ้าน ไปได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

- ฉากแม่แหม่มทำแพะเพลาะอยู่หน้าบ้านที่เพิ่มขึ้นมาในตอนที่ 1 เพื่อแสดงให้เห็นว่าแม่แหม่มเป็นชาววังมาก่อน จึงสามารถสอนพลอยให้มีความรู้ และเข้าใจวิธีทำแพะเพลาะได้เมื่อโตขึ้น

- ฉากตอนที่ 21-24 คุณชิตแสดงพฤติกรรมเกรงกลัวผลาญสมบัติทั้งในช่วงที่เข้าคุณพ่อยังมี และไม่มีชีวิตอยู่ ทำให้เห็นพฤติกรรม และสภาพความเป็นไปของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของบ้านคลองบางหลวง

#### บทสนทนาเพิ่มเติมในฉากดำเนินเรื่อง

- ฉากตอนที่ 5 พลอย และ ช้อยสนทนากันเรื่องวิธีการเลี้ยงดั่งในอัยก่อนนำไปห้องเครื่อง เพื่อทำอาหารชาววัง คือดั่งกะทิ
- ฉากตอนที่ 5 การเล่นตุ๊กตาชาววังระหว่างช้อย และพลอย ทำให้เข้าใจถึงวิธีการเล่นตุ๊กตาชาววังของเด็กไทยในสมัยโบราณ
- ฉากตอนที่ 16 ช้อย พลอย และนางพิศ เดินซื้อของต่างๆหน้าประตูศรีสุดาวงค์ ทำให้เข้าใจถึงสภาพตลาดในวังชัดเจนมากขึ้น

#### บทสนทนาเพิ่มเติมในบ้านคุณเปรม

- ฉากตอนที่ 43 พลอยสอนลูชิตส์ทำงานบ้าน งานเรือน สอนพูดภาษาไทย อบรมมารยาทแบบคนไทย
- ฉากแสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของบ้านคุณเปรมซึ่งรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา มีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น ฉากตอนที่ 17 มีการดื่มเหล้าฝรั่งไปพร้อมๆกับการสนทนากับพ่อเพิ่มที่ระเบียงบ้าน ฉากตอนที่ 42 มีการกินอาหารแบบฝรั่งโดยกินด้วยช้อนส้อม และนั่งบนโต๊ะอาหาร ฉากตอนที่ 23 ที่ขายเทียบซื้อมะพร้าวมาจากสวน และสอนวิธีคัดเลือกมะพร้าวใช้งานให้ถูกประเภทการทำอาหารแกงพลอย ฉากตอนที่ 23 การสนทนาระหว่างคุณเนื่อง คุณนุ้ย และพลอย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงระบบการนับเครือญาติของคนไทย ฯลฯ

### 2.8. การเพิ่มขึ้นในลักษณะการขยายความวัฒนธรรมให้ชัดเจนขึ้นโดยฉาก สถานที่ และองค์ประกอบฉาก

เป็นการเพิ่มขึ้นโดยการเพิ่มรายละเอียดของฉาก และองค์ประกอบฉากมากกว่าที่บรรยายไว้ในนวนิยาย ทำให้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ของคนไทยในแต่ละสมัย สภาพฐานะของครอบครัว ตลอดจนบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมต่างๆให้เกิดความชัดเจนมากขึ้น เช่น

- ฉากตอนที่ 1 บ้านแม่แรมมีการเพิ่มโถงน้ำพร้อมกระบวยตักน้ำไว้หน้าบ้านสำหรับ คืมกินเวลากระหายน้ำ หรือ รับแขกที่มาเยี่ยมเยือน และมีการสร้างม้านั่งมีหลังคาแบบเรือนไทย หน้าจั่ว และม้านั่งยาวบริเวณหน้าบ้านใช้สำหรับนั่งเล่นพักผ่อนอิริยาบถต่างๆ หรือใช้สำหรับ ทำงานฝีมือต่างๆ ได้แก่ การร้อยมาลัย การทำอาหารคาว หวาน ฯลฯ

- ฉากตอนที่ 3 หน้าเรือนकुณสาขมีการเพิ่มเติมโถงน้ำเล็กๆพร้อมกระบวยตักน้ำวาง ไว้ตรงบันไดขึ้นลง แสดงให้เห็นถึงธรรมเนียมคนไทยสมัยก่อนว่าเวลาจะเข้าบ้านต้องทำความสะอาดสิ่งสกปรกต่างๆก่อน รวมทั้งส่วนหลังเรือนก็มีการเพิ่มบริเวณชานยกพื้น สำหรับใช้สารพัด ประโยชน์ตามความนิยมของคนไทย เช่น เป็นที่นั่งเล่น เป็นที่ทำอาหาร หรืองานฝีมือต่างๆ

### 3. การถ่ายทอดวัฒนธรรมไทยในระดับลดลงของสื่อละครโทรทัศน์

การลดลงของวัฒนธรรมในสื่อละครโทรทัศน์ส่วนใหญ่จะเกิดจากสาเหตุของความจำเป็นที่ ละครโทรทัศน์ไม่สามารถถ่ายทอดภาพวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมได้ตามที่ปรากฏในนวนิยาย โดยเฉพาะในวัฒนธรรมเรื่องขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมเรื่องสถาปัตยกรรมไทย แต่จะใช้ กลวิธีต่างๆแทนที่การนำเสนอด้วยภาพ เพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมนั้นสู่ผู้รับสาร เนื่องจากมีสาเหตุมา จากปัจจัยหลายประการ ดังนี้

- การจำลองเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับงานพิธีหลวงที่มีพระมหากษัตริย์ และพระบรม วงศานุวงศ์ชั้นสูง เป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เนื่องจากขาดปัจจัยประกอบต่างๆที่เป็นของหลวงที่ใช้เฉพาะ พระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูง จำนวนคนที่ต้องแสดงในฉากมีจำนวนมาก ค่าใช้จ่าย ในการจำลองเหตุการณ์สูงมาก ดังนั้นทีมงานผลิตจึงเลี่ยงการแสดงวัฒนธรรมด้วยภาพ เป็นการ อ้างถึงโดยผ่านการพูดของตัวละครต่างๆแทน

- อุปสรรคเกี่ยวกับสถานที่ถ่ายทำถือเป็นอุปสรรคสำคัญของการถ่ายทอดวัฒนธรรม ทางสถาปัตยกรรมในละครโทรทัศน์เรื่องสี่แผ่นดิน เนื่องจากสถาปัตยกรรมที่ปรากฏในนวนิยาย ส่วนใหญ่เป็นสถาปัตยกรรมในเขตพระราชฐานชั้นในของพระบรมมหาราชวังซึ่งสะท้อนให้เห็นถึง ชีวิตในวังหลวง เช่น ทึบ่น (ที่ประทับของพระเจ้าอยู่หัว) พระที่นั่งต่างๆ ตำหนักพระบรมวงศานุ วงศ์ เจ้าจอม หอธรรมสังเวช แถวเต็ง ฯลฯ และสถาปัตยกรรมในเขตพระราชวังต่างๆ เช่น พระ ราชวังบางปะอิน พระราชวังพญาไท พระราชวังสวนดุสิต พระราชวังไกลกังวล พระราชวังสวน จิตรลดา ฯลฯ ซึ่งเป็นสถานที่ที่อยู่ในความดูแลของสำนักพระราชวัง และทีมงานไม่สามารถขอใช้ สถานที่ได้ เนื่องจากเหตุผลทางกฎหมาย หรือขนบธรรมเนียมประเพณี ที่มีกฎอนุญาติให้เข้าไปถ่าย ทำได้เฉพาะภาพยนตร์สารคดีในทางวิชาการ มิใช่เพื่อการพาณิชย์ เช่น ละคร ภาพยนตร์ ฯลฯ

- สถานที่ในพระบรมมหาราชวัง พระราชวัง พระที่นั่ง ตำนานเจ้าจอมต่างๆ ล้วนเป็นสถานที่ที่มีการตกแต่งอย่างประณีต วิจิตรบรรจง สวยงามมาก จึงเป็นอุปสรรคในการจำลองสถานที่ เนื่องจากต้องใช้งบประมาณสูงมากในการลงทุนสร้าง และตกแต่งฉากให้เกิดความสมจริง ดังนั้นในละครโทรทัศน์ เรื่อง สี่แผ่นดิน จึงใช้วิธีการอ้างถึงสถานที่ต่างๆ ที่ปรากฏในนวนิยายสอดแทรกไว้ในบทสนทนาของตัวละครต่างๆ แทนการแสดงด้วยภาพ

- การจำลองฉากบางฉากที่มีความจำเป็นต้องใช้ประกอบการดำเนินเรื่องในละครโทรทัศน์ เช่น ฉากตำหนักเสด็จ ฉากเขาไกรลาสในพิธีโสกันต์ ฉากโรงละครในเขตพระราชฐานชั้นนอก ฉากประตูศรีสุดาวงษ์ ฉากรอบพระที่นั่งไอศวรรย์ทิพย์อาสน์ในเขตพระราชวังบางปะอิน ห้องเครื่อง อุโมงค์ บ้านคลองบางหลวง บ้านคุณเปรม บ้านช้อย ฯลฯ จะจำลองเพียงบางฉาก บางมุมในลักษณะละไว้ในฐานที่เข้าใจ หรือทำการย่อส่วนขนาดของฉาก และใช้มุมกล้องเข้าช่วยแทนให้เกิดความสมจริง แต่ยังสามารถทำให้ผู้รับสารเข้าใจได้ตามเนื้อหาในนวนิยาย

- การตัดทิ้ง หรือไม่กล่าวถึงเนื้อหาทางวัฒนธรรมนั้นๆ ด้วยภาพที่เป็นรูปธรรม เนื่องจากเหตุผลทางการผลิตซึ่งเกี่ยวข้องกับการลงทุนสูงในการจำลองฉาก เช่น ฉากเรือนแพ เรือนริมน้ำ ตลาดปากคลอง ฉากงานสมโภชที่สนามหลวง ฉากเวทีละครในสมัย ร.6

นอกจากนี้ในส่วนการลดลงของวัฒนธรรมในส่วนที่เปลี่ยนแปลงเนื้อหา และความหมายที่พบในบางฉาก เช่น ภาพคลองบางหลวง การแต่งตัวโขน ทรงผมคุณอุ้น การแสดงอารมณ์ของตัวละคร ถือว่าเป็นการลดลงเพียงบางส่วนในรายละเอียดปลีกย่อยที่ไม่ได้ทำให้เกิดผลต่อการเนื้อหา ความหมายวัฒนธรรมโดยรวม

ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมในระดับที่ลดลงในละครโทรทัศน์จากการศึกษาสำรวจพบว่ามีอยู่หลายลักษณะดังตัวอย่างต่อไปนี้

### 3.1 การลดลงในลักษณะการตัดทอน หรือ ไม่กล่าวถึงเนื้อหาวัฒนธรรมนั้นๆ เพราะปัญหาเรื่องสถานที่ถ่ายทำ และงบประมาณการลงทุน

เช่น ฉากกระบวนแห่พิธีโสกันต์ ฉากงานสมโภชรับเสด็จกลับจากยุโรปที่ท้องสนามหลวง ฉากที่บนในพระบรมมหาราชวัง ฯลฯ

## 3.2 การทดลองในลักษณะการถ่ายทอดภาพไม่ครบตามขั้นตอนของวัฒนธรรม

### พิธีโสกันต์ของกระหม่อมฟ้า และเจ้านายลูกเธอ

การเชื่อมโยงเนื้อหาในละครโทรทัศน์ทำได้ไม่สมบูรณ์ การแสดงออกด้วยภาพจะปรากฏเพียงฉากการสร้างเขาไกรลาสที่สร้างเสร็จแล้ว ส่วนขั้นตอนการสร้างนั้นใช้วิธีการอ้างถึงโดยตัวละครช้อย และพลอยเล่าให้เสด็จฟังความคืบหน้าของการสร้างแทน รวมถึงไม่มีการประดับประดาไฟ ลูกแก้วสี มีภูหาตัวละครในวรรณคดีไม่ครบตามที่บรรยายในนวนิยายโดยใช้ตัวพระนางธรรมดาของละครนำมาใส่ไว้แทนตุ๊กตาในวรรณคดี เช่น อิเหนา สังข์ทอง รามเกียรติ์ ตลอดจนไม่มีการแสดงกระบวนแห่เจ้าฟ้ามาทำพิธีสงฆ์ที่พลับพลาพิธีบนเขาไกรลาส คงมีแต่การแสดงภาพเหตุการณ์สมมุติในเวลาที่พระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาเป็นประธานในพิธี โดยแสดงให้เห็นเพียงเบื้องพระบาทของพระเจ้าอยู่หัวในลักษณะละไว้ในฐานที่เข้าใจว่าเป็นใครบ้าง และการแสดงการเคารพหมอบกระแดะของช้อย และพลอยในเวลาเสด็จผ่านเท่านั้น นอกจากนี้ในส่วนของการเล่นต่างๆที่จัดขึ้นจำนวน 4 วันในพิธีโสกันต์ เช่น การปิ่นไม้ลอย การไต่ลวด การรำโกละพ้อ การแสดงโลดโผนแบบกะอ้าวแทงควาย และการตกแต่งไฟตามกำแพงพระราชวัง ล้วนไม่มีการกล่าวถึง และการแสดงด้วยภาพในละครโทรทัศน์แต่อย่างใด

### พิธีโกนจุกของช้อย และพลอย

“รุ่งขึ้นอีกวันหนึ่งเป็นวันโกนจุก พลอย และช้อยถูกเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวถึงสองครั้ง คือ แต่งเครื่องชาวโกนจุก และ เครื่องแต่งตัวทำขวัญ เจ้าคุณพ่อดีแต่เจ้าอยู่ร่วมงานจนทำขวัญเสร็จแล้วจึงทำขวัญด้วยจี๋มรกตมีเพชรชีกล้อมรอบ ส่วนช้อยเจ้าคุณพ่อดีทำขวัญด้วยแหวนวงหนึ่ง” (นวนิยายหน้า 150/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 8 )

พิธีโกนจุกของช้อย และพลอยในละครโทรทัศน์ มีการเชื่อมโยงเนื้อหาที่ถ่ายทอดจากนวนิยายอย่างไม่สมบูรณ์ เนื่องจากถ่ายทอดพิธีโกนจุกเพียงวันแรกซึ่งเป็นพิธีสวดมนต์เท่านั้น โดยมีการแสดงให้เห็นถึงขั้นตอนต่างๆ เช่น วิธีการอาบน้ำ แต่งตัวด้วยเครื่องพระราชทานของเสด็จ เพื่อเข้าไปนั่งฟังสวดมนต์ตามพิธีกรรมของงาน แต่การถ่ายทอดวัฒนธรรมในวันที่ 2 ซึ่งเป็นงานโกนจุกและทำขวัญ มีการถ่ายทอดรวบรัดด้วยการแสดงให้เห็นว่าช้อย และพลอยเสร็จพิธีโกนจุก ทำขวัญเรียบร้อยแล้ว จึงเข้ามาหาเจ้าคุณพ่อดีเพื่อรับรองทำขวัญ สำหรับพลอย คือจี๋มรกตมีเพชรชีกล้อมรอบ ส่วนช้อยได้แหวนงู

**พิธีสมโภชรับเสด็จ ร.5 กลับจากเสด็จประพาสยุโรป ใน พ.ศ. 2440**

“พลอยรู้ไหม ที่เมืองฝรั่งนั้น คนหนุ่มคนสาวเขากอดกัน เดินรำแบบนี้”

“ใช่! ฉันไม่เชื่อหรอก ซ้อยเขาอะไรมาว่า” พลอยตอบ “เด็กๆเดินอย่างนี้ก็นำรักนำเอ็นดูดี คนโตๆแล้วจะไปเดินอย่างไรได้ ผู้หญิงกับผู้ชายเต้นด้วยกันก็จะขายหน้าแม่ทีเดียว” (นวนิยายหน้า 207/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 15 )

“คืนนั้นมีการแต่งแฟนซีและพระราชทานเลี้ยงก่อนแสดงละคร เจ้านายและเจ้าจอมฉ้วน แต่งกายสวยงามทุกท่าน บางท่านแต่งเป็นแขกคำ บางท่านแต่งเครื่องราชสำนักจีนอย่างเต็มยศ บางท่านแต่งเป็นเรดโรดิงวูดจากเทพนิยายฝรั่ง บางท่านแต่งเป็นนางฉเวงจากเรื่องพระอภัยมณี ฯลฯ พลอยจำได้เท่าที่สนใจดู” (นวนิยายหน้า 208/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 15 )

การถ่ายทอดพิธีสมโภชรับเสด็จกลับพระนครทั้งในวัง และนอกวังของละครโทรทัศน์มีการถ่ายทอดไม่ครบตามนวนิยาย จากการสำรวจพบว่ามีเพียงการแสดงภาพการมาชมการแสดงของข้าราชการฝ่ายหน้าโดยซ้อย พลอย และคุณเชย และการบรรยายการแต่งกายของชาววังที่เตรียมไปร่วมงาน และการอ้างถึงโดยบทสนทนาผ่านตัวละคร คือซ้อย และพลอย เช่น การแสดงละครรำชั้นสูง การปฏิบัติราชประเพณีเครื่องดนตรีราชูปโภคเท่านั้น แต่รายละเอียดอื่นๆของพิธีต่างๆไม่มีปรากฏเลย เช่น กระบวนแห่ของเด็กนักเรียนชาย หญิง เข้ามาถวายพระพรที่พลับพลาพระที่นั่งในสวนศิวาลัย การแสดงการเดินรำแบบฝรั่ง การแต่งแฟนซีในวัง กระบวนแห่เทียนถวายพระพรของเหล่าข้าราชการ การเล่นโขนกลางแปลงที่ท้องสนามหลวง การประดับประดาไฟ และซุ้มต่างๆในการรับเสด็จ

**พิธีทอดกฐินหลวง**

“ทอดกฐินเข้า ท้องทุ่งนั้นเต็มไปด้วยเรือขนาดต่างๆ ทุกคนแต่งกายด้วยเสื้อผ้าหลากสี เรือทุกลำมุ่งหน้าไปยังวัดวิเวกอายุพันอันเป็นจุดหมายปลายทางสำหรับวันนี้ เรือลำของพลอยไปถึงวัดคอนสายมีเรือไปคอยรับเสด็จอยู่แล้ว ทั้งเรือชาวบ้าน เรือข้าราชการ เรือชาววัง ลักครูเรือกระบวนเสด็จก็มาถึงวัด เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยเจ้านายชั้นบนวัด เพื่อถวายผ้าพระกฐินต่อไป” (นวนิยายหน้า 317/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 17)

ในละครโทรทัศน์มีการเชื่อมโยงเนื้อหาวัฒนธรรมจากนวนิยาย เพียงการกล่าวถึงการเดินทางไปยังบางปะอินทางเรือของช้อย และคุณสาย การตามเสด็จทางรถไฟของพลอย การพายเรือเล่นทุ่งเก็บดอกบัวในระหว่างเดินทางไปปรับเสด็จที่วัด การกินขนมจีนน้ำยาที่ถ่ายให้เห็นภาพวัดบางมุ่มเท่านั้น แต่ไม่มีการระบุถึงว่าเป็นวัดวิเวกวายุพัต และไม่มีกรกล่าวถึงขั้นตอนต่างๆ ในพิธีทอดกฐินหลวง การรอรับเสด็จของประชาชนในบริเวณพื้นที่นั้นทั้งทางบก และทางเรือ ดังที่กล่าวไว้ในนวนิยาย นอกจากนี้ในระหว่างที่ขบวนเสด็จมาถึงที่สถานีรถไฟหัวลำโพง เพื่อเสด็จพระราชดำเนินไปทำพิธีทอดกฐินหลวงที่บางปะอิน ซึ่งพระองค์ทรงมีพระราชปฏิสันถารกับเหล่าข้าราชการด้วยเรื่องต่างๆ ก็ไม่มีการกล่าวถึงด้วยบทสนทนา หรือภาพเลย

### งานพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระองค์ใหญ่ ในร.5 ที่บางปะอิน

“ประมาณสองสามวัน หลังจากเสด็จถึงบางปะอินแล้ว พระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จพระราชดำเนินพร้อมกับเจ้านายฝ่ายหน้า ฝ่ายในไปยังสถานีรถไฟบางปะอิน เพื่อรับพระศพกรมขุนสุพรรณฯ จากกรุงเทพฯ เมื่อกระบวนรถพระศพพร้อมด้วยกระบวนพระอิสริยยศต่างๆ มาถึงสถานี ก็เชิญพระโกศลงเรือยาวมาขึ้นที่หน้าพระราชวังบางปะอิน จากนั้นก็อัญเชิญพระโกศไปประดิษฐาน ณ พระที่นั่งไอศวรรย์ทิพยอาสน์ ซึ่งสร้างไว้กลางสระในพระราชวัง” (นวนิยายหน้า 478/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 25

ละครโทรทัศน์มีการกล่าวถึงพิธีในบางขั้นตอน โดยใช้การกล่าวถึงสถานที่ตั้งพระศพ คือพระที่นั่งไอศวรรย์ทิพยอาสน์ โดยปราศจากภาพประกอบ การแต่งกายไว้ทุกข์ด้วยสีขาวตามพระราชประสงค์ของ ร.5 การพุดถึง ร.5 ทรงกันแสงในพิธีพระราชทานเพลิงศพในระหว่างบทสนทนา ระหว่างคุณเปรม พลอย และช้อย การแสดงภาพช้อย และพลอยไปที่ขบวนประกวคกระทงไฟที่สระบริเวณพระราชวังกลางน้ำ แต่ในส่วนรายละเอียดอื่นๆ ไม่มีปรากฏให้เห็นเช่น กระบวนอัญเชิญโกศพระบรมศพจากพระที่นั่งไอศวรรย์ทิพยอาสน์ไปที่วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ เพื่อทำพิธีพระราชทานเพลิงศพ และทำพิธีเก็บพระอัฐิ

## ประเพณีการตาย

“ความโกลาหลในบ้านอันเกิดจากการเตรียมงานศพเจ้าคุณพ่อนั้น บดบังความรู้สึกอันแท้จริงที่ควรจะมีเสียสิ้น พิธีรดน้ำศพก็ดี ตลอดจนเวลาที่เขามัดเจ้าคุณพ่อลงใต้โกศก็ดี มิได้ทำให้ความมีหน้าที่จับอยู่ในหัวใจนั้นสว่างลงไป พลอยเข้ากราบลงโกศศพเจ้าคุณพ่อ ที่ห้องกลางแขกหรือ และบรรดาญาติเหลืออยู่ประปราย พระที่มาสวดพระอภิธรรมเมื่อสวดเสร็จแล้วทนายกำลังประเคนน้ำฉัน เสียงปี่ที่ประโคมศพดังเจื้อยแจ้วเหมือนเสียงคนร้องไห้คร่ำครวญถึงคนที่ตายไปแล้ว และเสียงกลองประโคมดังหนักเป็นจังหวะเหมือนมีใครมาทูปอกด้วยความโศกสลด” (นวนิยายหน้า 523/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 29)

ไม่ว่าจะเป็นพิธีศพของพระยาพิพิธฯ หรือ คุณเปรมก็ตามจะแสดงภาพเพียงงานสวดศพที่กระทำขึ้นในบ้านเท่านั้นโดยมีการสร้างฉากงานศพขึ้น มีโกศตั้ง มีดอกไม้ประดับหน้าศพ มีเครื่องบูชา และหิ้งพระพุทธรูป มีการเตรียมพื้นที่ให้แขกที่มานั่งฟังสวด แต่ไม่มีการกล่าวถึง หรือแสดงภาพให้เห็นการรดน้ำศพ และมีดลงโกศตามบทบรรยาย

### 8.3 การถ่ายทอดเพียงการอ้างถึงวัฒนธรรมโดยตัวละคร แต่ไม่มีภาพปรากฏ

#### การปฏิวัติราชประเพณีเครื่องต้นราชูปโภค

“ก่อนจะมีละคร และงานเลี้ยง ได้มีพระราชดำรัสว่า ให้ทุกคนที่ไปในงานมีความเสมอภาคเท่ากัน จึงให้อับธากเข้านั่งที่สำหรับ สลากของใครตรงกับของผู้นั้น ก็เข้านั่งร่วมรับพระราชทานเลี้ยงที่สำหรับเดิวกวานั้น ไม่ต้องถืออิสริยยศสูงต่ำ คั้นนั้น คุณมอญ พนักงานอับธากที่นั่งได้ร่วมพระสุพรรณภาชน์ รับประทานเลี้ยงอับธากต่อพระพักตร์พระเจ้าอยู่หัวจากอับธากเดิวกวั้น ถือเป็น การปฏิวัติราชประเพณีที่ถือกันมาไม่รู้กี่ร้อยกัพันปี” (นวนิยายหน้า 210/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 13)

การเชื่อมโยงเนื้อหาในละครโทรทัศน์กระทำเพียงการสอดแทรกเข้าไปในบทสนทนาของช้อย และพลอยที่กล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในงานเลี้ยง เช่น การจับสลากที่นั่งคู่กัน การปรารภถึงคุณมอญซึ่งเป็นเจ้าพนักงานที่อับธากได้เข้าร่วมพระสุพรรณภาชน์ เฉพาะต่อพระพักตร์



## ชีวิตผู้คนในแถวเต็ง

“แถวเต็งมีคนอยู่เต็มไปหมด ไม่มีที่ว่าง สังกะตูดจากผู้คนที่นั่งข้าง ยืนข้าง หรือกำลังทำธุรกิจส่วนตัวต่างๆอยู่บนนั้น บ้างก็ตากผ้า บ้างก็เอาหีบออกมตากแดดหน้าห้อง บางแห่งก็ทิ้งของขายเป็นของใช้เล็กๆน้อยๆ มีคนผ่านไปมาทักทายกัน คุยกันไม่รู้จบ ” (หน้า 23)

ในละครโทรทัศน์ไม่มีฉากแถวเต็งปรากฏให้เห็น มีแต่เพียงการเล่าบรรยากาศ และเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นบริเวณแถวเต็งจากช้อย พลอย และคุณสายซึ่งส่วนใหญ่มักพูดขึ้นมาในกรณีที่จะไปซื้อหาของใช้ต่างๆ เช่น ผ้าตัดเสื้อ ผ้าลาย ผ้าไหม เครื่องประดับต่างๆ แหล่งจ้างตัดเสื้อชุดใหม่สำหรับใส่ออกงาน

### 3.4 การถ่ายทอดวัฒนธรรมโดยการอ้างอิงคำพูด หรือแสดงด้วยภาพ ในลักษณะการเปลี่ยนแปลงเนื้อหา และความหมายที่ผิดไปจากนวนิยาย

เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ไม่ตรงตามที่บรรยายไว้ในนวนิยายทำให้ละครโทรทัศน์ขาดอรรถรส และความสมจริงบางอย่างไป โดยมีสาเหตุหลายประการมาเกี่ยวข้อง เช่น ความไม่รอบคอบในการถ่ายทำ การขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมนั้นๆอย่างแท้จริงทำให้เกิดความผิดพลาด การจงใจให้ผิดไปจากความเป็นจริงในบางฉากบางตอน เพื่อประหยัดงบประมาณการลงทุน ฯลฯ

### ชีวิตในคลองบางหลวง, ริมแม่น้ำเจ้าพระยา

“พลอยหันหน้ามามองดูแม่ แล้วก็เหลียวกลับไปมองนอกแก่งเรือ ดูเรือแจวพายที่ผ่านไปมา ดูเรือนริมน้ำ และแพที่เต็มไปด้วยของวางขายต่างๆ ดูผู้คนริมตลิ่ง และในเรือที่ผ่านมาด้วยความตื่นตาตื่นใจอย่างบอกไม่ถูก” (หน้า 1)

จากบทบรรยายดังกล่าว เมื่อนำมาถ่ายทอดโดยละครโทรทัศน์ ไม่สามารถเชื่อมโยงเนื้อหาวัฒนธรรมได้อย่างสมบูรณ์ดังในนวนิยาย เนื่องจากภาพที่ปรากฏ แสดงให้เห็นเพียงเรือแจวรับจ้างที่ไม่มีแก่งเรือพายพาแม่แจ่ม พลอย และนางพิศ ไปตามคลองบางหลวงที่ถูกวางใหญ่เกินความเป็นจริง ซึ่งจริงๆแล้วคลองบางหลวงมีขนาดเล็กอันเกิดจากการรुकล้าฝิวน้ำของเรือนแพอยู่อาศัย

และแพขายของที่มีจำนวนมาก และในระหว่างที่พายเรือไป ไม่มีปรากฏภาพเรือสัญจรไปมา หรือ ภาพเรือนริมน้ำ เรือนแพที่เต็มไปด้วยของวางขาย หรือ ภาพผู้คนริมตลิ่งตามคำบรรยายในนวนิยาย แต่อย่างใด จึงทำให้การถ่ายทอดวัฒนธรรมในละครโทรทัศน์ขาดความสมจริงทั้งในเรื่องบรรยากาศ และ วิถีชีวิตของผู้คนในคลองบางหลวง

### การแต่งตัวของโขน

“ พลอยสังเกตเห็น โขนนั่งอยู่มาก บางคนก็แต่งตัวครบ คือหุ้มผ้าพื้น ใต้เสื้อห่มผ้าจีบตามระเบียบ บนแขนเสื้อมีติดบัง ” (หน้า 21)

จากการบรรยายการแต่งกายดังกล่าว พบว่าในละครโทรทัศน์มีการแต่งกายที่บิดเบือนไป จากความเป็นจริง คือ ผ้าที่ใช้ห่มทับบนเสื้อ ไม่มีจีบตามแบบชาววัง

### ธรณีประตู่

“ ธรณีประตู่ นั้นทำด้วยไม้เหลียมค่อนข้างใหญ่ มีรอยคนมาปิดทองไว้บ้างเป็นระยะๆ และ ใกล้เคียงขอบประตู่ นั้นก็มีรูปปักอยู่ริมขอบประตู่ ด้านในมีผู้หญิงสาวบ้างแก่บ้างนั่งอยู่ทั้งสองข้าง ”

ในละครโทรทัศน์มีข้อแตกต่างจากนวนิยาย คือตรงขอบประตู่ไม่มีรูปปักแสดงความเคารพ พระภูมิ เจ้าที่แต่อย่างใด และสถานที่ที่โขนนั่งอยู่ไม่ได้อยู่ด้านในประตู่ แต่มีการสร้างฉากที่ม้านั่ง ยาวทำด้วยปูนอยู่ด้านนอกก่อนข้ามธรณีประตู่เข้าวังหลวง

### ทรงผมคุณอุ้น

“ คุณอุ้นหัวผมที่ใส่น้ำมันไว้อย่างเรียบร้อยไม่มีกระดิก ที่ไรผมก็กันไว้เรียบร้อยตามปกติ ”

ในละครโทรทัศน์ คุณอุ้นไม่มีการใส่น้ำมันผม และกันไรผม แต่ปล่อยผมยาวสลวยเหยียด ตรงไปถึงเอวตามธรรมชาติ ซึ่งถือว่าผิดไปจากทรงผมในสมัย ร.5

## การแต่งกาย และทรงผมของช้อย และพลอย

ตามความเป็นจริงแล้ว การไว้จุกตามแบบโบราณ จะต้องมรการโกนผมส่วนหน้า และส่วนข้างทิ้งเหลือเพียงแต่ไว้จุกขึ้นไปจนถึงตัวผมบริเวณกลางกระหม่อม ซึ่งต้องไว้ให้ยาวพอที่จะขมวดให้เป็นจุกได้ และรอบจุกก็ต้องถอนไรผมให้เป็นทางยาวไปจนแลเห็นหนังหัวขาวรอบจุก หรือในเวลาถึงงานพิธี ไรที่ถอนผมไปก็ต้องมีการลงเขม่าที่ตัวผม เพื่อให้มีสีดำจับกับสีขาวของไร ส่วนตัวไรเมื่อลงเขม่าที่ผมแล้วก็ต้องเอาคินสอพองโรยให้ขึ้นสีขาว แต่ภาพที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ ลักษณะการไว้จุกของช้อย และ พลอยไม่สามารถถ่ายทอดแบบผมเด็กตามแบบโบราณที่ถูกต้องได้ เนื่องจากดารานักแสดงไม่ยอมให้กันไรผมออก ดังนั้นจึงใช้วิธีการรวบผมทั้งหมดขึ้นไปเกล้าจุกแทน ทำให้การเกล้าจุกที่ออกมาดูรุงรังขาดความสมจริง ส่วนการแต่งกายของเด็กก่อนวัยโกนจุกจริงๆแล้วมักถอดเสื้อ หรือห่มผ้าพาดไหล่ นุ่งผ้าโจงกระเบนมีชายพก เพื่อกันหูดลงมากองที่พื้น แต่ในละครโทรทัศน์ พลอย และช้อยสวมเสื้อคอกระเช้า นุ่งโจงกระเบนไม่มีชายพกคล้ายกับเอาผ้าพันตัวไว้เฉยๆ หรือมีเข็มขัดซ่อนเร้นไว้ หรือติดหูรูดกันหูด ซึ่งถือว่าเป็นการนุ่งโจงกระเบนที่ผิดไปจากความเป็นจริง ส่วนเสื้อคอกระเช้าที่ช้อย และพลอยสวมใส่ในละครถือว่ามีผิดไปจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่พบว่าเริ่มมีเสื้อคอกระเช้าในช่วงปลายรัชกาลที่ 5 เมื่อผู้หญิงไทยนิยมใส่เสื้อแบบฝรั่ง ก็ต้องมีการใส่เสื้อชั้นใน หรือเสื้อคอกระเช้าตามแบบฝรั่งไปด้วย

## การแสดงอารมณ์ น้ำเสียงผ่านตัวละคร

แม่มองหน้าพลอยครู่หนึ่งแล้วหัวเราะตอบว่า “เพราะพวกเอ็งมันจุกเมียน้อย นั่นท่านจุกคุณหญิงก็ต้องเป็นคุณไปหมด เขาไม่เรียกอีพลอยก็คิดมไปแล้ว” (นวนิยายหน้า 5/ละครโทรทัศน์ ตอนที่ 1)

ในการถ่ายทอดอารมณ์ และน้ำเสียงตัวละครบางตัวในเรื่องสี่แผ่นดิน นักแสดงไม่สามารถถ่ายทอดอารมณ์ น้ำเสียงได้ตรงตามที่บรรยายไว้ในนวนิยาย เช่น ฉากตอนที่พลอยถามแม่แฉ่มถึงความแตกต่างในการใช้คำนำหน้านามของคุณหญิงกับตัวพลอย ซึ่งจริงๆแล้วจากเนื้อหา และความหมายในนวนิยาย แม่แฉ่มจะต้องแสดงน้ำเสียงหัวเราะแถมพูดประชดในขณะที่ตอบคำถามพลอย แต่เมื่อแสดงผ่านสื่อละครโทรทัศน์ตัวละครแม่แฉ่มถ่ายทอดอารมณ์ผิดจากนวนิยาย คือ พูดผ่านสีหน้าเครียดเฉยเมย แสดงความน้อยใจ ผิดจากบุคลิกแม่แฉ่มในนวนิยาย

## ความผิดพลาดที่เกิดจากความไม่รอบคอบในการผลิต

ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นมักเกิดจากทีมงานผลิตขาดความรอบคอบในการสำรวจความเรียบร้อยของสถานที่ การแต่งกายของตัวละคร อุปกรณ์ประกอบฉาก ฯลฯ ทำให้ภาพที่แสดงออกมาไม่สอดคล้องกลมกลืนกับยุคสมัย และเนื้อหาที่ปรากฏในนวนิยาย ดังตัวอย่างเช่น

ในละครโทรทัศน์ตอนที่ 1 ฉากห้องคุณอุ้มมีกระดาศที่ซุวางอยู่บนหีบไม้ข้างๆที่นั่งของคุณอุ้ม ทำให้ขัดต่อภาพวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนไทย ในสมัย ร.5 ซึ่งยังไม่มีการผลิตที่ซุขึ้นมาใช้แต่อย่างใดอันเกิดจากความไม่รอบคอบของฝ่ายจัดฉาก

ในละครโทรทัศน์ตอนที่ 4 การนุ่งโจงกระเบนของซ้อย และพลอยไม่เรียบร้อยตามลักษณะการนุ่งแบบเหน็บชายพก แต่เป็นการนำชายกระเบนลอดหว่างขามาเหน็บไว้ที่เอวแบบลวกๆ ทำให้ดูไม่เรียบร้อย ถูมตำอันเกิดจากความไม่พิถีพิถัน และความไม่รอบคอบของฝ่ายเครื่องแต่งกาย

## การแสดงอารมณ์ น้ำเสียงผ่านตัวละคร

ในการถ่ายทอดอารมณ์ และน้ำเสียงตัวละครบางตัวในเรื่องสี่แผ่นดิน นักแสดงไม่สามารถถ่ายทอดอารมณ์ น้ำเสียงได้ตรงตามที่บรรยายไว้ในนวนิยาย เช่น ฉากตอนที่พลอยถามแม่เข้มถึงความแตกต่างในการใช้คำนำหน้านามของลูกคุณหญิงกับตัวพลอย ซึ่งจริงๆแล้วจากเนื้อหา และความหมายในนวนิยาย แม่เข้มจะต้องแสดงน้ำเสียงหัวเราะแกลมพูดประชดในขณะตอบคำถามพลอย แต่เมื่อแสดงผ่านสื่อละครโทรทัศน์ตัวละครแม่เข้มถ่ายทอดอารมณ์ผิดจากนวนิยาย คือ พูดผ่านสีหน้าเครียดเฉยเมย แสดงความน้อยใจ ผิดจากบุคลิกแม่เข้มในนวนิยาย

แม่มองหน้าพลอยครู่หนึ่งแล้วหัวเราะตอบว่า “เพราะพวกเอ็งมันตูดเมียน้อย นั่นท่านลูกคุณหญิงก็ต้องเป็นคุณไปหมด เขาไม่เรียกอีพลอยก็คิดไปแล้ว” (นวนิยายหน้า 5/ละครโทรทัศน์ตอนที่ 1)

จากการวิเคราะห์การเชื่อมโยงรูปแบบ และเนื้อหาวัฒนธรรมจากการนำนวนิยายมาผลิตซ้ำเป็นละครโทรทัศน์ หลังจากทำการสำรวจ เปรียบเทียบวัฒนธรรมต่างๆที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ สามารถสรุปได้ว่า รูปแบบวัฒนธรรมไทยที่เป็นนามธรรมส่วนใหญ่จะมีการเชื่อมโยงเนื้อหาเดิม

ทั้งหมด แต่วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมจะมีการเชื่อมโยงเนื้อหาในลักษณะต่างๆกันไป หรือไม่มีการกล่าวถึง เนื่องจากปัญหาในการผลิต ส่วนเนื้อหาวัฒนธรรมไทยที่ทำการสำรวจในสื่อนวนิยายจำนวน 8 หมวดหลักวัฒนธรรม ได้ถูกทำการถ่ายทอดเชื่อมโยงเนื้อหาในละครโทรทัศน์ครบทุกหมวด แต่ในส่วนเนื้อหาวัฒนธรรมย่อยที่อยู่ในแต่ละหมวดวัฒนธรรมหลักจะมีการคงเดิมวัฒนธรรมตามนวนิยายเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการเพิ่มขึ้นของวัฒนธรรมจะเป็นการเพิ่มเติมเข้าไปในเนื้อหาเดิมในลักษณะการเพิ่มจากเหตุการณ์ และบทสนทนาของตัวละคร เพื่อขยายความสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมหนึ่งๆ ได้ชัดเจนมากขึ้น เช่น บทบาทสถานภาพในระบบครอบครัวซ้อน ชีวิตในวัง ฯลฯ และการลดลงของวัฒนธรรมในส่วนที่คิดไปจากเนื้อหา ความหมายเดิมของนวนิยายจะมีเพียงส่วนน้อย เนื่องจากการลดลงส่วนใหญ่มักเกิดจากความจำเป็นทางการผลิตของสื่อละครโทรทัศน์ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาได้เป็นรูปธรรมตามที่ปรากฏในนวนิยาย เช่น การขาดแคลนวัตถุดิบ ปัญหาเรื่องสถานที่ถ่ายทำ ปัญหาเรื่องงบประมาณ ฯลฯ โดยเฉพาะในวัฒนธรรมเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณี และสถาปัตยกรรมไทย ดังนั้นจึงต้องใช้การนำเสนอในรูปแบบต่างๆดังที่กล่าวมาแล้วแทนที่เข้าไปให้คงเดิมเนื้อหา ความหมายเดิมตามนวนิยาย

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการถ่ายทอดเนื้อหาวัฒนธรรมบางอย่างจะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ทั้งการเพิ่มขึ้น การลดลง หรือการคงเดิมแต่เปลี่ยนองค์ประกอบบางอย่างไป ก็ยังถือว่าการเชื่อมโยงเนื้อหาวัฒนธรรมส่วนใหญ่ยังสามารถคงไว้ซึ่งรูปแบบ เนื้อหา และความหมายเดิมตามนวนิยายไว้ได้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเพิ่มขึ้นของเนื้อหาวัฒนธรรมทั้งที่เป็นบทสนทนาด้วยเสียง และการแสดงออกด้วยภาพจะเป็นไปในลักษณะการทำให้รายละเอียดของวัฒนธรรมนั้นๆ มีความชัดเจนมากขึ้น ทำให้ผู้รับสารเกิดความรู้ ความเข้าใจที่ชัดเจน และเกิดอารมณ์ร่วมไปกับการถ่ายทอดวัฒนธรรมต่างๆ ได้อย่างกลมกลืน ซึ่งถือว่าการเพิ่มขึ้นดังกล่าวเป็นการนำนวนิยายมาทำการดัดแปลงแก้ไขในทางสร้างสรรค์ที่ก่อให้เกิดความเหมาะสมกับธรรมชาติของสื่อละครโทรทัศน์ตามหลักการของนิเทศศาสตร์ในลักษณะที่เป็นปรากฏการณ์ที่สื่อส่องทางให้แก่กัน (Phenomena of Mutual Illumination of the Media) ใน 2 ทิศทาง คือ ทิศทางแรก เป็นการนำนวนิยายมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อกระบวนการผลิตละครโทรทัศน์ และทิศทางที่สอง เป็นการผลิตซ้ำที่ทำให้เกิดประโยชน์ตอบสนองกลับมาแก่นวนิยายอย่างมีคุณภาพ มีคุณค่า ในลักษณะการขยายเนื้อหา (Probability) ของวัฒนธรรมให้เกิดความชัดเจนขึ้นอันส่งผลให้ผู้รับสารเกิดความรู้ ความเข้าใจ เกิดการมีส่วนร่วม และสามารถสานต่อเจตนารมณ์ของผู้ประพันธ์ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมได้ในระดับหนึ่ง

ส่วนในการลดลงของเนื้อหาวัฒนธรรมในบางฉากบางตอนที่เป็นการลดลงด้วยการตัดทอน การเปลี่ยนแปลงบทสนทนา บทบรรยาย หรือการลดลงเนื่องจากการถ่ายทอดวัฒนธรรมไม่ครบทุกชั้นตอนตามที่นวนิยายระบุไว้ หรือการถ่ายทอดวัฒนธรรมโดยการอ้างถึงผ่านตัวละคร แต่ไม่มีภาพปรากฏ หรือการลดลงในลักษณะการเปลี่ยนแปลงเนื้อหา และความหมายเดิมไปเพียงบางส่วนของวัฒนธรรมนั้นๆ ล้วนถือได้ว่าเป็นการลดลง เปลี่ยนแปลง แก่ไขที่ไม่ส่งผลให้วัฒนธรรมโดยรวมเกิดผลกระทบมากนัก เพราะการเชื่อมโยงเนื้อหาดังกล่าวยังสามารถทำให้ผู้รับสารเกิดความรู้ ความเข้าใจในวัฒนธรรมนั้นๆ ได้อยู่ ก็ถือว่ยังเป็นปรากฏการณ์ที่สื่อสองทางให้แก่กัน (Phenomena of Mutual Illumination of the Media) เช่น พิธีโกนจุกของช้อย และพลอย ที่มีการลดชั้นตอนแสดงด้วยภาพในช่วงการโกนจุก และทำขวัญบายศรี แต่ใช้วิธีสรุปภาพตัดรวบรัดมาเป็นภาพตอนที่เจ้าคุณพ่อมอบของให้พลอย และช้อยซึ่งสวมใส่ชุดขาว และผมบนศรีษะถูกโกนเรียบร้อยแล้ว เป็นความหมายที่บ่งบอกไว้ในภาพในลักษณะการละไว้ในฐานที่เข้าใจ หรือ ในพิธีสมโภชรับเสด็จพระเจ้าอยู่หัวกลับจากยุโรป ก็ไม่ได้ทำการถ่ายทอดภาพงานที่มีขึ้นทั้งหมด มีเพียงบางงาน เช่น งานแสดงละครของข้าราชการฝ่ายหน้าที่โรงละครฝ่ายหน้า แต่งานส่วนอื่นๆ ใช้ถ่ายทอดผ่านบทสนทนาโดยตัวละครแทน

### 5.3 ปัจจัยหลักที่เกี่ยวข้องกับการเชื่อมโยงเนื้อหา

จากการนำสื่อนวนิยายมาผลิตซ้ำในรูปแบบสื่อละครโทรทัศน์เรื่อง สีแผ่นดิน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันเกิดจากการเชื่อมโยงเนื้อหาจากสื่อหนึ่งมาสู่อีกสื่อหนึ่งได้ในลักษณะมิติความสัมพันธ์ในแนวนอน (Horizontal Relations) ซึ่งเป็นลักษณะความสัมพันธ์ของการเชื่อมโยงเนื้อหาวัฒนธรรมต่างๆ ที่สามารถคงรูปแบบ เนื้อหา และความหมายดั้งเดิมไว้ได้เป็นส่วนใหญ่ (John Fiske, 1987) และยังส่งผลให้ผู้รับสารทั้งที่เคยอ่านนวนิยาย และไม่เคยอ่านนวนิยายสามารถเกิดความรู้ ความเข้าใจวัฒนธรรมต่างๆ ที่ได้ทำการถ่ายทอดออกมาให้ชัดเจนมากขึ้นตามธรรมชาติของสื่อละครโทรทัศน์ที่แสดงออกด้วยภาพ และเสียงทั้งที่เป็นเสียงบรรยาย และเสียงผ่านบทสนทนาของตัวละครต่างๆ

นอกจากนี้ ปัจจัยที่มีส่วนต่อการนำเสนอในการเชื่อมโยงเนื้อหาก็นับว่ามีบทบาทอย่างมากต่อการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากสื่อนวนิยายมาเป็นสื่อละครโทรทัศน์ สามารถสรุปได้ดังนี้ (Jeremy G. Butler, 1994)

1. การสร้างแรงสนับสนุนส่งเสริม (Promotion) โดยการเลือกนักแสดงที่เป็นที่นิยม และมีความเหมาะสมต่อการถ่ายทอด พฤติกรรม บุคลิกของตัวละครนั้นๆ ในลักษณะที่เป็นตัวแทนของเนื้อหา (Media Text) เช่น การเลือกจินตหรา สุขพัฒน์ เป็นแม่พลอย เพ็ญ พิสุทธิ์ เป็นช้อยกมา นิสสัยพันธ์ เป็นคุณชืด ฉัตรชัย เปล่งพานิช เป็นคุณเปรม สมภพ เปญจาริกุล เป็น พระยาพิพิธฯ ธัญญา ไสภณ เป็นคุณอุ๋น ทศวรรษ เสนิงวงศ์ เป็น แม่ชั้น ฯลฯ จากการเลือกนักแสดงที่ตรงตามบุคลิกลักษณะของตัวละครในนวนิยาย มีประสบการณ์ และความสามารถในการถ่ายทอดพฤติกรรมต่างๆ ของตัวละครได้อย่างสมจริง ถูกต้อง ส่งผลให้เกิดการสร้างแรงสนับสนุน ส่งเสริมสร้างความพอใจจากผลสะท้อนกลับจากความคิด ความรู้สึกของผู้ประพันธ์ คือ พลตรี ม.ร.ว.ตึกฤทธิ์ ปราโมชที่ได้กล่าวไว้ในบทความของนิตยสารพลอยแอมเพอร์ ฉบับวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2539 ว่า “ในละครโทรทัศน์เรื่อง สี่แผ่นดิน ผลงานของสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 มีสิ่งดีสิ่งเดียวในเรื่องที่มีอยู่ คือ อีหนูมันน่ารัก นอกนั้นผมไม่ยอมดูเป็นอันขาด เพราะอยากนอนหลับด้วยความสบายใจ” (อีหนู หมายถึง ตัวละคร “แม่พลอย” ซึ่งแสดงโดยจินตหรา สุขพัฒน์) นอกจากนี้ในส่วนผู้รับสารก็ยังมีผลสะท้อนกลับจากความคิด ความรู้สึกที่มีต่อการสร้างแรงสนับสนุน ส่งเสริมโดยการนำดารานำเข้าพบมาแสดง ยกตัวอย่างเช่น เหตุการณ์ที่พลตรี ม.ร.ว. ตึกฤทธิ์ ปราโมช เล่าว่าในช่วงเหตุการณ์ที่พลอยตั้งครภ มีอาการแพ้ท้อง ฝากให้คุณเปรมหามะม่วงให้ ก็มีคนส่งมะม่วงมาให้ท่านพร้อมฝากข้อความสั้นๆ ว่า “ฝากให้แม่พลอยด้วย คงจะช่วยลดอาการคลื่นไส้ให้ดีขึ้น” จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงผลสะท้อนที่เกิดจากการสร้างแรงสนับสนุน ส่งเสริมได้อย่างชัดเจนจากผู้รับสาร

2. การทำให้เป็นที่รู้จัก (Publicity) เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีผลต่อการถ่ายทอดวัฒนธรรมอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการสร้างแรงสนับสนุนด้วยการคัดเลือกนักแสดงที่ได้รับคามนิยม ทำให้ผู้รับสารเกิดอรรถรส แรงดึงดูด และสีสันความบันเทิงในการชมการแสดงของตัวละครต่างๆ ไปพร้อมๆ กับได้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยในรูปแบบต่างๆ ไปด้วย

3. รายการโทรทัศน์ (Television Program) มีผลกระทบต่อเชื่อมโยงเนื้อหาวัฒนธรรมในลักษณะที่ว่าเป็นการนำเสนอรูปแบบ และเนื้อหาด้วยการแสดงด้วยภาพ และเสียงตามธรรมชาติของสื่อละครโทรทัศน์ มิใช่เพื่อการอ่านในลักษณะการสร้างภาพประกอบเสียงบรรยายหรือการสนทนา (Narrative Image) จึงทำให้การนำเสนอวัฒนธรรมในละครโทรทัศน์มีผลต่อการขยายความชัดเจนของวัฒนธรรมต่างๆ ให้ผู้รับสารเกิดความรู้ ความเข้าใจ เกิดอารมณ์ร่วมคล้อยตาม

ไปกับการถ่ายทอกรูปแบบ และเนื้อหาวัฒนธรรมนั้นๆมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น การแสดงกิริยาท่าทาง การแสดงความรู้สึกทางอารมณ์ สีหน้า น้ำเสียงในละครโทรทัศน์ ผู้รับสารสามารถเห็น และเข้าใจอารมณ์ต่างๆของตัวละครได้ชัดเจนมากกว่าการอ่านนวนิยาย

4. การวิพากวิจารณ์ (Criticism) ไม่ว่าจะเป็นผู้ประพันธ์ หรือผู้รับสารที่แสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ คำติชมต่างๆที่เป็นผลมาจากการเชื่อมโยงเนื้อหาในสื่อละครโทรทัศน์ทั้งในทางบวก และทางลบ นับว่าเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุง แก้ไข พัฒนาการเชื่อมโยงเนื้อหาให้เกิดคุณภาพต่อการผลิตให้สมบูรณ์มากขึ้นกว่าเดิม

นอกจากนี้ในการเชื่อมโยงเนื้อหาในสื่อละครโทรทัศน์ยังทำการสอดแทรกอารมณ์ขันต่างๆ ออกมาตามเนื้อหา และความหมายในนวนิยาย (Parody of Genres) โดยถ่ายทอดด้วยภาพและเสียงที่ถ่ายทอดผ่านตัวละครต่างๆได้ชัดเจนมากขึ้น (Parody of Specific Works) เช่น ช้อยแสดงท่าทาง ทะเล้น ผาดโผน ออกมาทางสีหน้า ท่าทาง การพูดที่สอดแทรกอารมณ์ขัน ล้อเลียน ประชดประชัน คู่สนทนา หรือพ่อเพิ่มมักเล่าเรื่องซ้ำกัน และมีพฤติกรรมที่ทำให้คนรอบข้างมีความสุข หรือแม่ชั้นมีความร่าเริง ขี้หลงขี้ลืม หัวเราะง่ายโดยไร้เหตุผล ส่วนเป็นการเพิ่มอรรถรสความบันเทิงแก่ละครโทรทัศน์แทบทั้งสิ้น